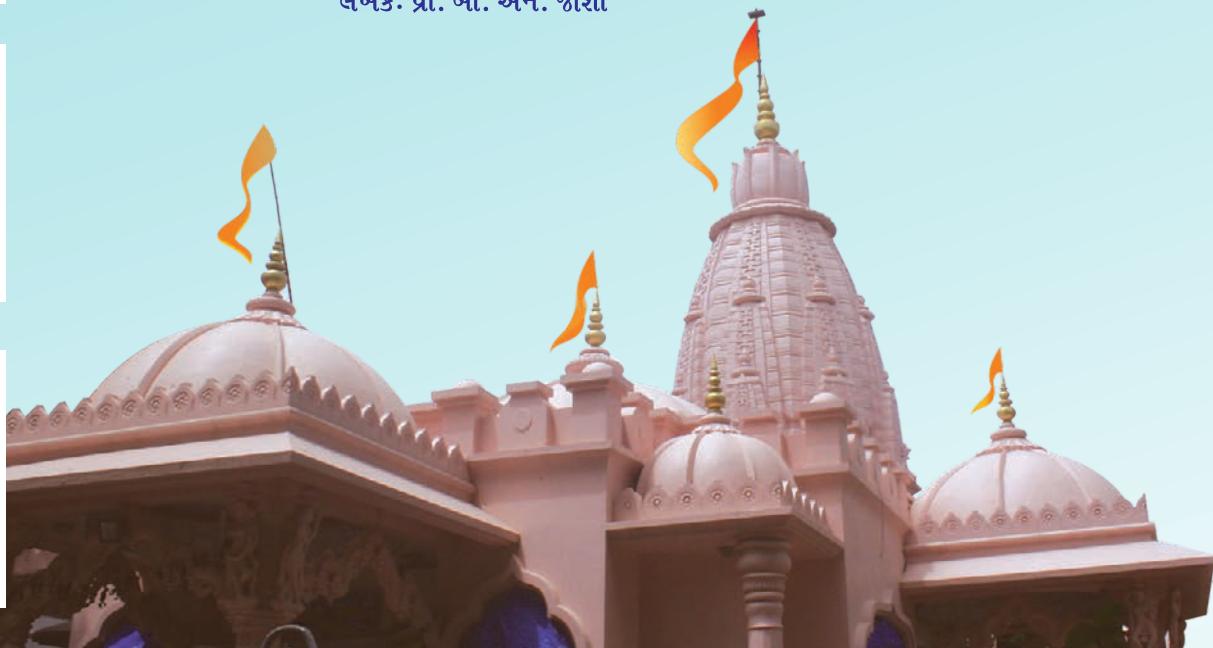

॥ નમામિ કામેશ્વરભુ ॥

ગડત (ગર્વતી) ના કામેશ્વર (શિવધામ) મહાદેવનું
પ્રાચીનતમ અવલોકન-દર્શન : ઈતિહાસની આરસીમાં

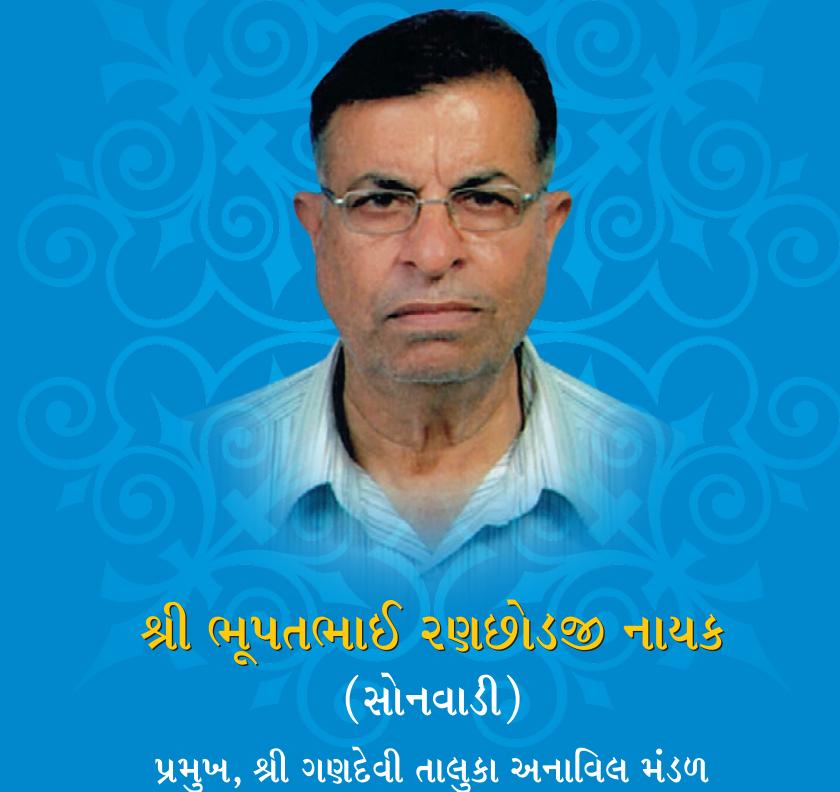
લેખક: પ્રા. બી. એન. જોશી

શ્રી કામેશ્વર મહાદેવ મંદિર ટ્રસ્ટ
મુ.પો. ગડત-૩૮૬ ૩૫૦ તા.ગણાદેવી, જી.જવસારી

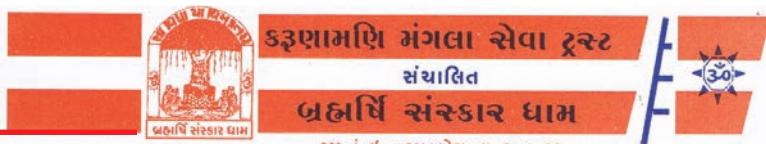
॥ નમામિ કામેશ્વરમ્ભ ॥

: સૌજન્ય :

શ્રી ભૂપતભાઈ રણાંધોડજી નાયક
(સોનવાડી)

પ્રમુખ, શ્રી ગણેશી તાલુકા અનાવિલ મંડળ

ડાયાભાઈ ડે. શાસ્કી
(વ્યાકરણ સહિત્યચાર્ચ)
મેનેજિંગ ડ્રસ્ટી

કરુણામણિ મંગલા સેવા ટ્રસ્ટ
સંચાલિત

બ્રહ્માંશુ સંસ્કાર ધામ

રજ.નં. ઈ.-૪૨૫૭ ખેડા, તા. થ-૮-૮૧

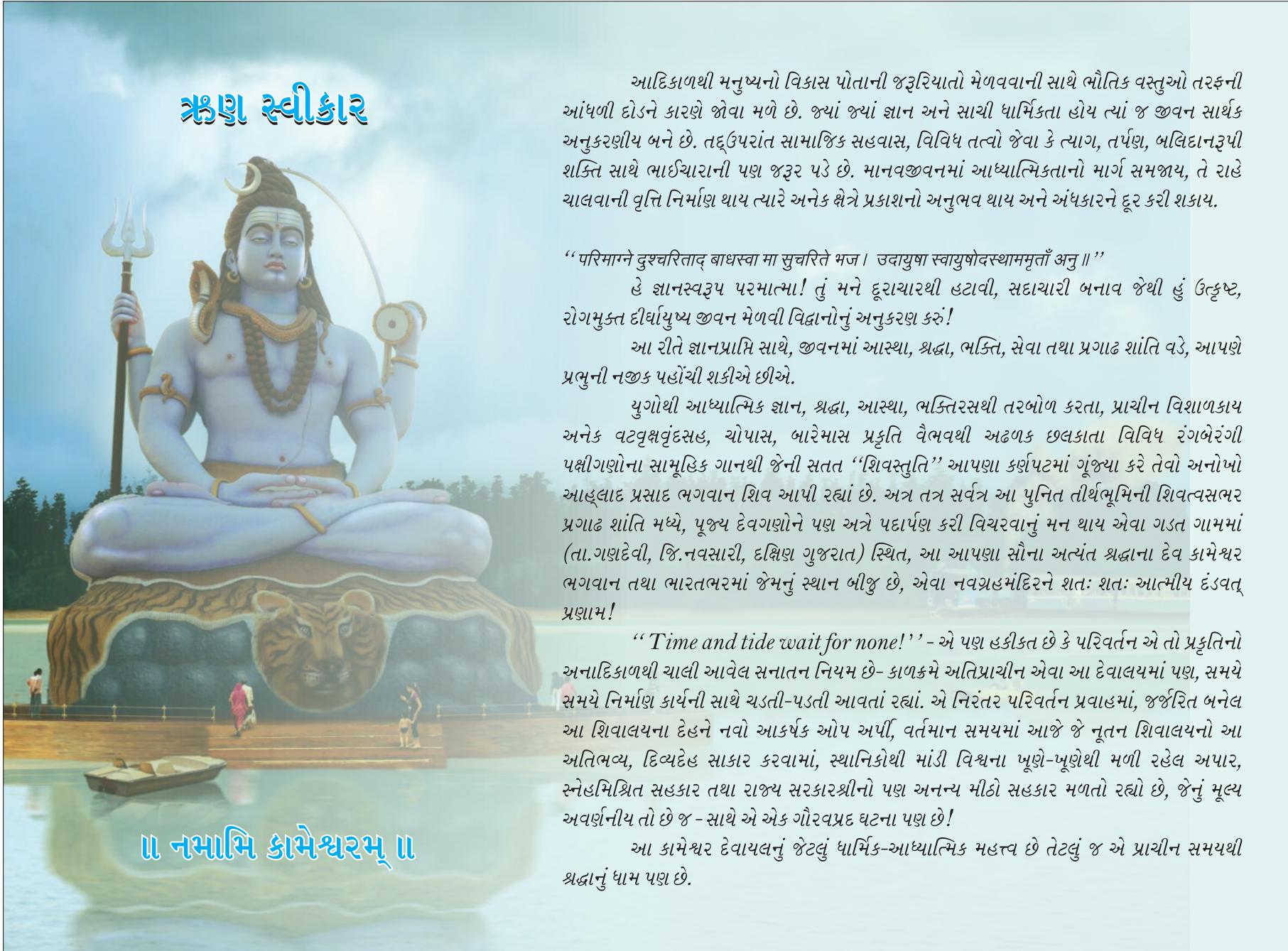
તારીખ :

ક શુભકામનાનું

દક્ષિણ ગુજરાત કા ગડક ઠાક ઊર્મિકાનદી કે
તટ મેં હોને સે ઇસ નરી કે સમાન પુરાની સ્કન્દતા
ઓએ સંસ્કૃતિની કા દર્શન હોતા હૈ। શાદીયોં જે યદુ
ઇસ પ્રેદેશ મેં ધર્મભેદનાતાવરળ કા દર્શન હોતા હૈ।
ઇસ પ્રેદેશ મેં ધર્મભેદનાતાવરળ કા દર્શન હોતા હૈ।
ઇસ નરી કે પાવન તરફ પર વિરાજમાન કામેશ્વર
મન્દિર તથા નવગ્રહ આદિ માન્દિરોં કી પ્રાચીનતા પર.
પ્રિ. જી. કિ. રૂણ. જોશીજીને કાલક્રમ કે પુનાગ.
દેને હુદા. ઇશ્વરીયપ્રઘન શારી મેં ઇસ માન્દિર કા -
નિમાગ હુઅ હૈ ઇસ પ્રકાર લોક આધ્યાત્મિક આચાર પર
ગરી જીઓપ્પણે જામ સે પ્રસિદ્ધ થા। પરંતુ ઇશ્વરાસ કે
પુનાગ કે સાથ્ય કાપાવરોટણ કે ગરીબિ નાંદુલોશા ને
ચાર શ્રીદ્વિપોં કો શ્રીવપન્દુ કે પુન્ધર કે લેણ દીધા
ની છે। તુસમેં ગરીનામ કો શ્રીદ્વિપ દાસીણ ગુજરાત
કી ઓએ ગામાંબાજા। તુસ શ્રીદ્વિપને દાસીણ ગુજરાતમે
૧૧ માન્દિરોં કી સ્વાપના કી તુસમેં રૂણ કામેશ્વર -
શ્રીવમાન્દિરભી હૈ। ઇસ પ્રકાર સંશોધન કરકે
જીજોશીજીને સમાન કો શ્રીવધ્મની કી જાસ્ત
વરાયો હૈ।

ઇસ પુણ્યશાનીય કાર્યે કે લેણ જોશીજી કો
હુમારી હાર્દિક શુલ્ક કામના હૈ /
ઇસ પુસ્તકા ને લિયે ગયે તુમાણો જીએ
સે ઓએ જનાદા આચાર દેને કે લેણ.
યદુ સંશોધન કા વિષય રહ્યા હૈ।
ડા. ફ. શાસ્કી
કૃતી ડાયાભાઈ શાસ્કી
વિદ્યાવાચક્ષણ (ડા. લેણ)

ડાર્યાલય :- બ્રહ્માંશુ સંસ્કાર ધામ, ડાડોર ચોડ, નડીઅદ-૩૮૭૦૦૭. (લ.ખેડા) ગુજરાત
ફોન : (૦૨૭૮) (ઝો) ૨૫૭૭૭૭૦ (ઘર) ૨૫૭૭૭૫૦ મો : ૯૮૨૫૭ ૧૩૩૦૨.

આદિકાળથી મનુષ્યનો વિકાસ પોતાની જરૂરિયાતો મેળવવાની સાથે ભૌતિક વસ્તુઓ તરફની આંધળી દોડને કારણે જોવા મળે છે. જ્યાં જ્યાં જ્ઞાન અને સાચી ધાર્મિકતા હોય ત્યાં જ જીવન સાર્થક અનુકરણીય બને છે. તદ્દુરાંત સામાજિક સહવાસ, વિવિધ તત્વો જેવા કે ત્યાગ, તર્પણ, બલિદાનરૂપી શક્તિ સાથે ભાઈચારાની પણ જરૂર પડે છે. માનવજીવનમાં આધ્યાત્મિકતાનો માર્ગ સમજાય, તે રાહે ચાલવાની વૃત્તિ નિર્માણ થાય ત્યારે અનેક ક્ષેત્રો પ્રકાશનો અનુભવ થાય અને અંધકારને દૂર કરી શકાય.

“પરિમાગને દુસ્ચરિતાદ બાધસ્વા મા સુચરિતે ભજ । ઉદાયુષા સ્વાયુષોદસ્થામસૃતાં અતુ ॥”

હે જ્ઞાનસ્વરૂપ પરમાત્મા! તું મને દૂરાચારથી હટાવી, સદાચારી બનાવ જેથી હું ઉત્કૃષ્ટ, રોગમુક્ત દીર્ઘાયુષ્ય જીવન મેળવી વિદ્વાનોનું અનુકરણ કરું!

આ રીતે જ્ઞાનપ્રાપ્તિ સાથે, જીવનમાં આસ્થા, શ્રદ્ધા, ભક્તિ, સેવા તથા પ્રગાઢ શાંતિ વડે, આપણે પ્રભુની નજીક પહોંચી શકીએ છીએ.

યુગોથી આધ્યાત્મિક જ્ઞાન, શ્રદ્ધા, આસ્થા, ભક્તિરસથી તરબોળ કરતા, પ્રાચીન વિશાળકાય અનેક વટવૃદ્ધિસહી, ચોપાસ, બારેમાસ પ્રકૃતિ વૈભવથી અણળક છલકાતા વિવિધ રંગબેરંગી પદ્ધીગણાનો સામૂહિક ગાનથી જેની સતત “શિવસૃતિ” આપણા કર્ણપટમાં ગુંજા કરે તેવો અનોખો આદ્ધલાદ પ્રસાદ ભગવાન શિવ આપી રહ્યાં છે. અત્ર તત્ત્વ સર્વત્ર આ પુનિત તીર્થભૂમિની શિવત્વસભર પ્રગાઢ શાંતિ મધ્યે, પૂજય દેવગણોને પણ અત્રે પદાર્પણ કરી વિચરવાનું મન થાય એવા ગડત ગામમાં (તા. ગણદેવી, જિ. નવસારી, દક્ષિણ ગુજરાત) સ્થિત, આ આપણા સૌના અન્યત શ્રદ્ધાના દેવ કામેશ્વર ભગવાન તથા ભારતભરમાં જેમનું સ્થાન બીજુ છે, એવા નવગ્રહમંદિરને શત: શત: આત્મીય દંડવત્ પ્રણામ!

“Time and tide wait for none!” - એ પણ હકીકત છે કે પરિવર્તન એ તો પ્રકૃતિનો અનાદિકાળથી ચાલી આવેલ સનાતન નિયમ છે- કાળકે અતિપ્રાચીન એવા આ દેવાલયમાં પણ, જમયે જમયે નિર્માણ કાર્યની સાથે ચડતી-પડતી આવતાં રહ્યાં. એ નિરંતર પરિવર્તન પ્રવાહમાં, જર્જરિત બનેલ આ શિવાલયના દેહને નવો આકર્ષક ઓપ અપી, વર્તમાન સમયમાં આજે જે નૂતન શિવાલયનો આ અતિભય, દિવ્યદેહ સાકાર કરવામાં, સ્થાનિકોથી માંડી વિશ્વાના ખૂણો-ખૂણોથી મળી રહેલ અપાર, સોહંમિશ્રિત સહકાર તથા રાજ્ય સરકારશ્રીનો પણ અનન્ય મીઠો સહકાર મળતો રહ્યો છે, જેનું મૂલ્ય અવર્ણનીય તો છે જ - સાથે એ એક ગૌરવપ્રદ ઘટના પણ છે!

આ કામેશ્વર દેવાલયનું જેટલું ધાર્મિક-આધ્યાત્મિક મહત્વ છે તેટલું જ એ પ્રાચીન સમયથી શ્રદ્ધાનું ધામ પણ છે.

“ ઇતિહાસ-અધ્યયનમें દર્શનકો આવશ્યક બતાયા હૈ। ઇતિહાસ માનવકી ચેષ્ટા ઔર ચિંતન કે નિર્માણસે પરિપૂર્ણ હૈ। ઇતિહાસકા સંબંધ સિર્ફ અતિતસે હી નહીં હૈ, બલિક સમાજ કે વર્તમાન સંવિધાન સે હૈ। ઇસમાં સમાનતા તથા નિરંતરતાકી પ્રવૃત્તિ હોતી હૈ। ” ..... “ વિકો”

“ માનવે સાથેલો કમિક વિકાસ સામાજિક, આર્થિક, રાજકીય, સાંસ્કૃતિક, આધ્યાત્મિક ગતિવિધિનું નોંધ લેતું શાસ્ત્ર એટલે ઈતિહાસ! ”

ઈતિહાસ, આ વિરાટ ધરા પરની કુદરતી માનવસર્જત ઘટનાઓને નોંધી ભૂતકાળ વાગોળે છે. વર્તમાનમાં અમલ કરી નવા આધારો જીભા કરે છે, જેથી ભવિષ્યની માનવસુષ્ટિ, જીવસુષ્ટિ માટે દીવાદાંડી બને છે.

આસ્થાના પીલારો સમાન ભક્તો, નાના મોટા દાનવીરો તથા ગુજરાત સરકારના પ્રવાસન નિગમ વિભાગના આદરણીય અધિકારીશ્રીઓ સમક્ષ પણ, કામેશ્વર સંકુલના પ્રમુખશ્રી, મંત્રીશ્રી તથા દ્રસ્તીગણ સહિત, આ મંદિરનો ઈતિહાસ અર્થાત્ પ્રાચીનતા વિષયક, ભરપૂર માહિતી મૌખિક અને લેખિત સ્વરૂપે પણ રજૂ કરવામાં આવી હતી. જેમાં પૌરાણિક, ધાર્મિક બાબત એ અંગે ઘટનાઓની લોકવાયકા-કથા-દંતકથા પણ સમાયેલ હતી. જેમાં સત્ય-અર્થસત્ય હકીકતો હોવાની સંભાવનાને કેમ રાણી શકાય? જેથી ગુજરાત સરકારશ્રીના પ્રવાસન નિગમના સચીવશ્રીએ આ કામેશ્વર ટ્રસ્ટ બોર્ડને વિનમ્ર સૂચન કર્યું હતું કે આ કામેશ્વર ધામની પ્રાચીનતા વિશે હજી વિશેષ સંશોધનની આવશ્યકતા છે... તો આપ એ અંગે શક્ય, અવિકતમ આધારભૂત પુરાવાઓ સાથે પથારો તો અમને ખૂબ આનંદ થશે!

એ સૂચિત સંશોધન પ્રવૃત્તિના અનુસંધાનમાં આ કામેશ્વર ટ્રસ્ટ બોર્ડના સભ્યોના સક્રિય, સતત, સખત પ્રયત્નો રૂપે, શક્ય વધુ કાર્યરત રહી, ઈતિહાસ વિષયના જ્ઞાની અભ્યાસું એવા મહાર્થિઓનાં સંપર્કમાં રહ્યા.

દક્ષિણ ગુજરાત ઈતિહાસ પરિષદના પ્રમુખ, ગુજરાત ઈતિહાસ પરિષદના ભૂતપૂર્વ પ્રમુખ, આર્ટસ એન્ડ કોમર્સ કોલેજ-મોટા પોંડા, જિ.વલસાડ, દક્ષિણ ગુજરાતના નિવૃત્ત આચાર્ય સુધી પહોંચ્યા. તેઓ ઈતિહાસ, સંસ્કૃત, પ્રાચીન સ્થળો વિશે સંશોધનમાં સતત ઓતપ્રોત, બહુમુખી પ્રતિભાવાન જ્ઞાનપિપાસુ-પારિશ્રમી-ગાંધીવિચાર-આચાર-મુજબ દાયકાઓ સુધી આદિવાસીઓની સમાજસેવામાં ખૂબ સક્રિય એવા, સંપૂર્ણ નિઃસ્વાર્થ લોકસેવક, સજજન, આદરણીય શ્રી ભાનુશંકર નરસીનાઈ જોખી સાહેબને મળ્યા. જેઓએ આ પુસ્તકા તૈયાર કરી આપી છે.

આ મહાન કાર્યમાં અમને અપૂર્વ, અથાગ, સંપૂર્ણ સાથ સહકાર અર્પનાર, સજજનોનો ઉલ્લેખ અને હર્ષભેર, આદરપૂર્વક કરીએ છીએ. સુરતના, રાખ્યપતિ સન્માનિત, લખ્યપ્રતિષ્ઠિત વાચસ્પતિ પંડિતભૂષણ આચાર્યશ્રી નિલકંઠ મહાશંકર-બી.એ.સાહિત્યાચાર્ય.

આ ઉપરોક્ત સજજનોએ આ કામેશ્વરધામ અંગેની પ્રાચીનતાની તમામ, જ્ઞાનસભાર સમૃદ્ધ સરવાળીની માર્ગદર્શિકારૂપે એક અતિ આકર્ષક સર્જન અને આપ સૌ સમક્ષ રજૂ કરતાં અમે, કામેશ્વર ટ્રસ્ટ પરિવાર ખૂબ જ ભાવભીનો આત્મિક હર્ષ પ્રગત કરી રહ્યા છીએ!

આ પુસ્તકમાં લેખકશ્રી બી.એન.જોશીનો પ્રત્યક્ષ કે પરોક્ષ રીતે અમને મળેલ લાગણીસભાર પારાવાર સહકાર, બદલ અને અમે સૌ એમનો હંદ્યપૂર્વકનો આભાર વ્યક્ત કરીએછીએ.

પેલા પરમકૃપાળું, સદા કલ્યાણકારી મહાન શિવતત્ત્વને તથા તમામ ભક્તો, દાનવીરો અને આદરણીય ગુજરાત યાત્રાધામના આભારી, સરકાર સમક્ષ અમો સૌની વિનમ્ર પાર્થના સહ, ભીતરી સ્નેહસભાર અભિલાષા વ્યક્ત કરીએ છીએ કે હજી પણ આ આધ્યાત્મિક કામેશ્વર સંકુલના, અનેક કામો, લોકકલ્યાણકારી અમારાં ચાલુ રાખેલ છે. વિકાસલક્ષી અનેકવિધ સોપાનો, સુવર્ણ સ્વખનોને સાકાર કરવા આપ સૌનો સહકાર મળે એ અપેક્ષા છે. આ સંકુલ-ગુજરાત-દેશવિદેશમાં એનો કીર્તિધ્વજ પ્રસરાવી, સૌને સુખ શાંતિ અર્પવામાં, આપ સૌનો અણમોલ ફાળો મળ્યો, મળતો રહે તથા દાતાઓને માટે... હે કામેશ્વર દાદા... અમો સૌ પ્રતિ શક્તિનું સિંચન કરતા રહો!!! અંન નમ:શિવાય !!

લિ. અમો છીએ

પ્રમુખશ્રી પ્રેમાલાઈ એલ. પટેલ

મો. ૮૪૨૮૭૧૭૨૪૪

તથા મો. ૮૮૨૫૮૭૮૭૨૨

મંત્રીશ્રી નરેન્દ્રભાઈ એમ. નાયક

શ્રી કામેશ્વર મહાદેવ મંદિર ટ્રસ્ટ,

દ્રસ્તીગણ તથા કામેશ્વર પરિવાર

ફોન (૦૨૬૩૪) ૨૬૬૪૧૦, ગડત-ગણાદેવી-દક્ષિણ ગુજરાત (પીન) ૩૮૬ ૩૫૦

“ ગડત (ગગરવતી)ના કામેશ્વર (શિવધામ) મહાદેવનું પ્રાચીન અવલોકન-દર્શાન : ઈતિહાસની આરસીમાં”

ॐ નમઃ શિવાય

મૃત્યુંજ્ય મહામંત્રનું અનુષ્ઠાન

ॐ અંબકે પજ મહે સુગંધિમપુષ્ટિવર્ધનમ् ।
ઉર્વારુકમિવ બંધનાન મૃત્યોમૃક્ષીય મામૃતાત્ ॥
ॐ મૃત્યુંજ્ય મહાદેવ ત્રાહિમામ્ શરણાગતા ॥
જન્મ મૃત્યુ જરાવ્યાપિ પીડિતાં કર્મ બંધનાત્ ॥

॥ નમામિ કામેશ્વરમ् ॥

લેખક:

પ્રા. બી. એન. જોશી

પ્રાત: ૨૦૦૦ વર્ષ : ૨૦૧૩

પ્રકાશક :

શ્રી કામેશ્વર મહાદેવ મંદિર ટ્રસ્ટ
મુ.પો.ગડત, તા.ગઢાદેવી, જી.નવસારી

ભારત જેવા પ્રાચીન વિશાળ અને વિવિધતાથી ભરપૂર દેશ, શ્રદ્ધા-સંસ્કૃતિ-સભ્યતાને વરેલો ગંગા, યમુના, ગોદાવરી, સરસ્વતી, નર્મદા, સિંધુ, કાવરી, તાપી, પૂર્ણા, અંબિકા, ઔરંગા, પાર, દમણગંગા જેવી પવિત્ર અને બારે માસ જળઓતથી ભરપૂર નદીઓના કંઠે માનવ સંસ્કૃતી, સભ્યતા અને ધર્મનો જન્મ થયો છે. આ પૃથ્વી પર માત્રાને માત્ર ભારતની ભૂમિને તીર્થભૂમિ તરીકે માનવો ઓળખે છે.

“દુનિયાનો કોઈપણ નાગરિક પોતાનો ભૂતકાળ વાગોળતો નથી, વર્તમાન ઉજવતો નથી, અવિષ્યની ચિંતા કરતો નથી, તે પશુ છે.”

“ઈતિહાસનું શિક્ષણ ભૂતકાળ સ્મરિને વર્તમાન સજાવે છે, સુધારે છે અને અવિષ્યની પેઢીને અભ્ય સંસ્કાર, શિક્ષણ, સભ્યતા, ધર્મ, તત્ત્વજ્ઞાન, વાસ્તવિક ભૂમિકાનું દર્શાન કરાવે છે. માનવે કરેલી જીવન જીવવાની વ્યવસ્થા, જરૂરિયાતોની શોધખોળ, શાંતિની શોધના કંન્જ બિંદુ સમાન ધાર્મિક સ્થળો... જેવા કે સદીઓ પહેલાં ગર્વાંગ્રાંભિએ ગુજરાતની પૂજયભૂમિ અને

પ્રાકૃતિક દેન જ્યાં કુદરતે સૌથી વધારે આપેલ છે. એવી ગર્વવતીની ભૂમિમાં વહેતી અંબિકા નદીના કંઠે કાયાવરોહણથી ગુરુ લકુલેશનો આદેશ લઈને શિવધર્મના “પ્રચાર અર્થ” ગર્વવતીમાં આશ્રમ બનાવ્યો હતો. ત્યારે કામેશ્વર શિવલીંગની સ્થાપના કરી હતી. દક્ષિણ ગુજરાતનો લાટ પ્રદેશ એટલે ભૂગુકચ્છ, કમીનીપુર, સૂર્યપુર, કાપુર, અંકુલેશ્વર, નાંદોં, આનંતપુર, નાગસારિકા, આમલપુર અને ગર્વવતી (હાલનું ગડત) માં અંબિકા નદીના કંઠે આશ્રમ સ્થાપીને આ વિસ્તારના વસવાટી લોકોમાં જ્ઞાન, ત્યાગ, તર્પણ, જીવન પદ્ધતિ, ધર્મ વિગેરેનું જ્ઞાન આપવાનું કાર્ય કર્યું હતું. આ પ્રકારે રામાયણમાં જે દંડકારણ્ય દર્શાવેલ છે તે આ વિસ્તાર (દક્ષિણ ગુજરાતનો લાટ પ્રદેશ) હતો.

જ્યાં ઝાંખિઓના આશ્રમો હોય ત્યાં ભગવાનની આરાધના શ્રદ્ધા કેન્દ્ર અવશ્ય હોય. તે પ્રમાણને ધ્યાનમાં લઈએ તો હાલના ગડતમાં જે કામેશ્વર મહાદેવ બિરાજમાન છે. તે સ્થળ રામાયણ-મહાભારતકાળ છેટલું પ્રાચીન હોવાનું નિઃશંક ગણાય.

મહાભારતના અધ્યાય-૭૩માં શ્લોક ૪૭-૪૮-૪૯-૫૦ માં જે વર્ણન આવે છે તે આ પ્રમાણે છે. શ્રી બલરામ યાત્રાએ નિકળ્યા ત્યારે તે ગર્વશ્રોત (અંબિકા નદીના કંઠે: થઈને પસાર થયેલા. આ પ્રમાણની પૂર્તતા નારદ પુરાણ, બ્રહ્મપુરાણ, બંને પાન નંબર ૬૭, ૬૮ માં જણાવે છે કે “પ્રભાસ પાટણ (સોમનાથ) થી ૧૭ જોજન સીધી રેખામાં બીજું

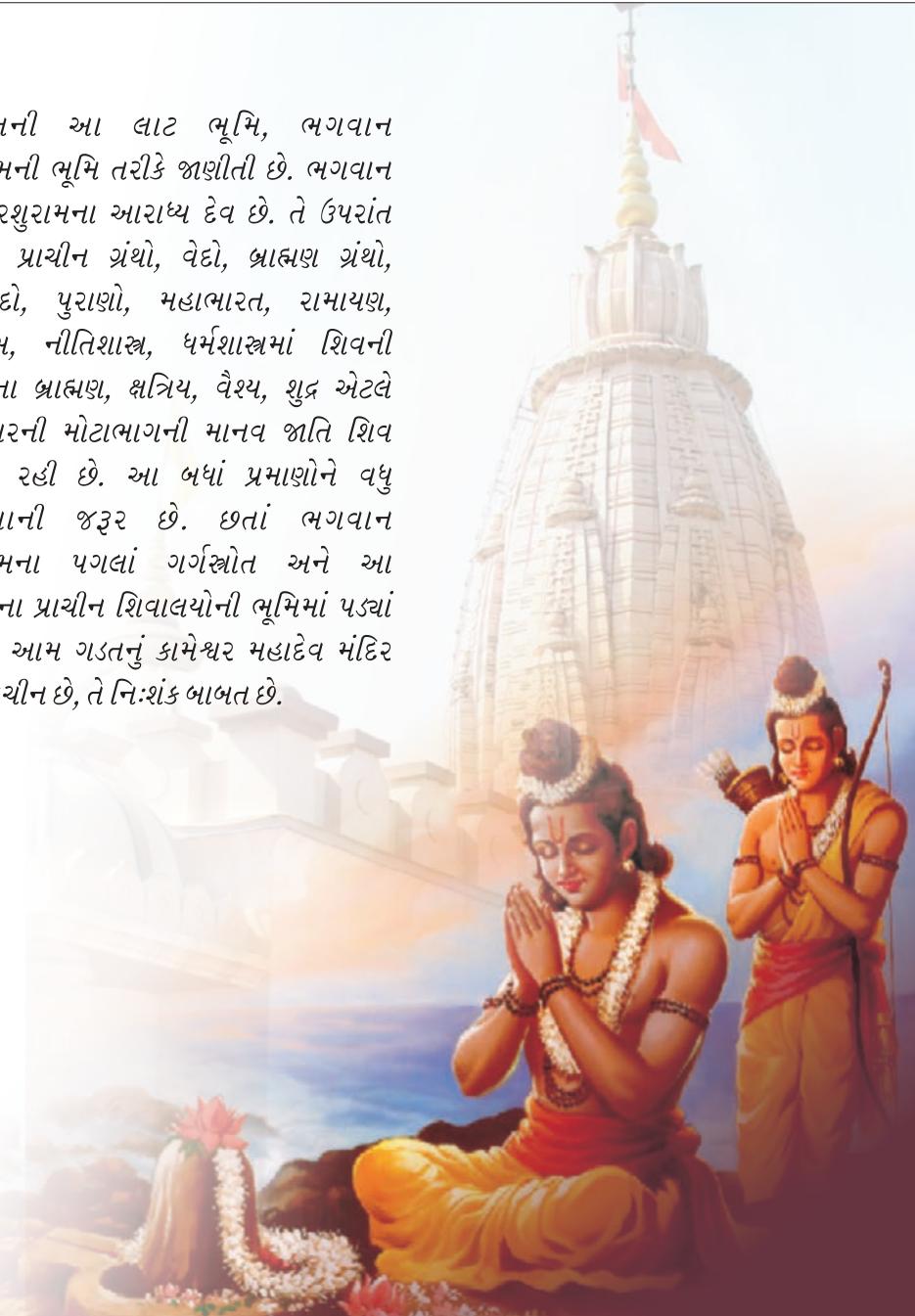
બીલીમોરા સોમનાથ મહાદેવ મંદિર અને તેની બાજુમાં આવેલ ત્રીજું સ્થાન (ગડત) ગર્ભશ્રીતમાં કામેશ્વર મહાદેવનું સ્થાન દર્શાવેલ છે.

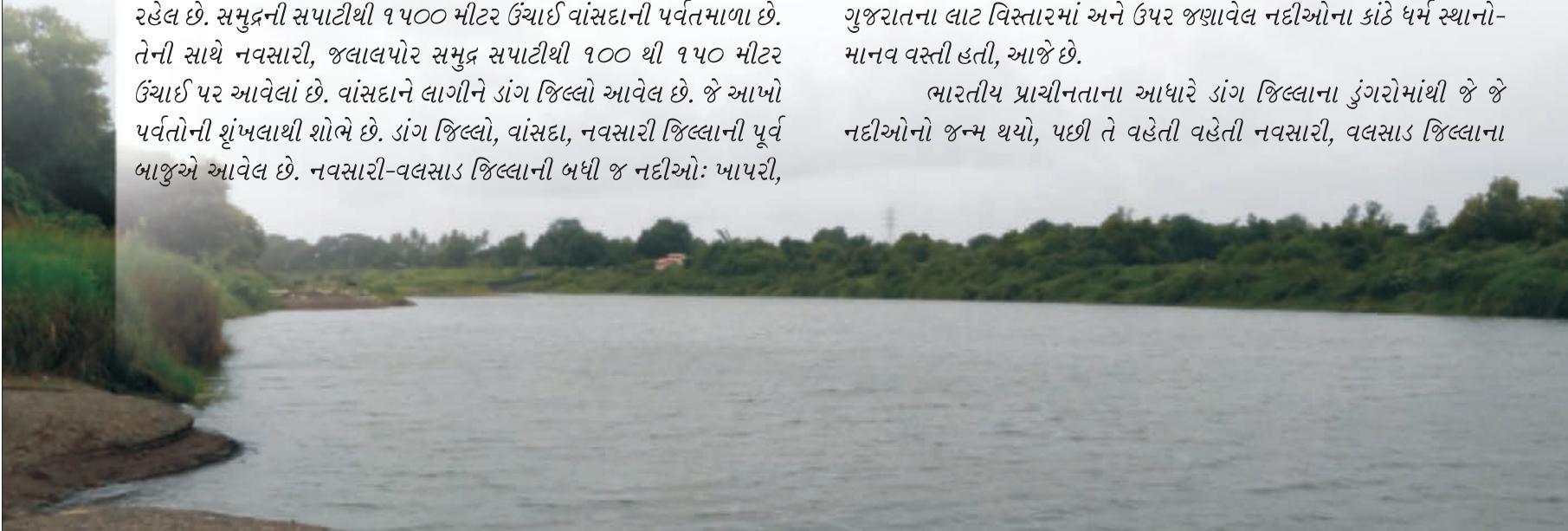
પૃથ્વી પર અનેક સત્યતા અને સંસ્કૃતિનું મંડાણ થયું. તેમાં વર્તમાન ભારતમાંથી મળતા ઈતિહાસ અધ્યયનના અવશેષો લાકું, વસવાટી નગરી, જીવનજરૂરીયાત માટેનાં સાધનો, મહેલ, વાવ, કૂવા, શીલાલેખો અન્ય ધાતુ પરના લેખો, ગાટર યોજના, માનવ હાડપિંજરો, પશુ-પદ્ધતીઓના હાડકાં, જીવસૃષ્ટિના (ખાસ કરીને જળસૃષ્ટિ) અશમીઓ, ઇ.સ.પૂ. ૫૦૦૦ થી ૧૮ કરોડ વર્ષ (પૂર્વ) સુધીનો રેકર્ડ ઈતિહાસ મળેલા આધારોથી આપણને અવગત કરે છે.

સમગ્ર ભારતમાં માનવ સંસ્કૃતિનો વારસો વિશ્વના અન્ય દેશો કરતાં અતિ પ્રાચીન અને વિપુલ પ્રમાણમાં પ્રામ થયેલ છે. આ સ્થાનો પૈકી લોથલ, ઘોળાવિરા, રંગપુર, રોડી, બાંધણાંજ, ભરૂચ તેમજ ગુજરાતની નદીઓ ભાદર કાંઠો, શેરુંજ કાંઠો, કાળુભા કાંઠો, માલણ, ભોગાવો, સાબરમતી કાંઠો, નર્મદા કાંઠો, તાપી કાંઠો, કાવેરી કાંઠો, અંબિકા કાંઠો, મિઠોળા કાંઠો, પૂણા કાંઠો, પાર કાંઠો, દમણગંગા કાંઠો વિશેરે ગુજરાતની મોટી નદીઓ અને ખાસ કરીને દક્ષિણ ગુજરાતના લાટ પ્રદેશમાં વહેતી નદીઓના કાંઠા પર વિકસેલી, વિસ્તરેલી માનવ સત્યતા-સંસ્કૃતિ અને ધર્મસ્થાનોનું પ્રમાણ પ્રામ થાય છે.

તે પૈકી અંબિકાના કાંઠે વસેલું ગર્ભસોત, ગર્વાવતી, ગડત ગામમાં કામેશ્વર મહાદેવ નિમાણ થયું હોય એ પ્રમાણ અંબિકાના કાંઠે વસેલી નાગ આતિ તે ઉપરાંત મહાભારતના ઉલ્લેખ પ્રમાણો અશમક આતિ પણ વસતી હતી. તેઓ સાગર ઘેરુ હતા. તેનો ફેલાવો તથા વસવાટ જોવા મળે છે. દક્ષિણ

ગુજરાતનો આ લાટ ભૂમિ, ભગવાન પરશુરામની ભૂમિ તરીકે આણીતો છે. ભગવાન શિવ પરશુરામના આરાધ્ય દેવ છે. તે ઉપરાંત આપણા પ્રાચીન ગ્રંથો, વેદો, બ્રાહ્મણ ગ્રંથો, ઉપનિષદો, પુરાણો, મહાભારત, રામાયણ, ઈતિહાસ, નીતિશાસ્ત્ર, ધર્મશાસ્ત્રમાં શિવની આરાધ્યના બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય, વૈશ્ય, શુદ્ર એટલે પૃથ્વી પરની મોટાભાગની માનવ જાતિ શિવ ઉપાસક રહી છે. આ બધાં પ્રમાણોને વધુ તપાસવાની જરૂર છે. છતાં ભગવાન પરશુરામના પગલાં ગર્ભસોત અને આ વિસ્તારના પ્રાચીન શિવાલયોની ભૂમિમાં પડ્યાં હશે જ. આમ ગડતનું કામેશ્વર મહાદેવ મંદિર અતિ પ્રાચીન છે, તે નિઃશંક બાબત છે.

ગડત (ગર્વાવતી) અને કામેશ્વર મહાદેવ સ્થળનું ભૌગોલિક ચિત્રા:

પ્રાચીન સાહિત્યમાં, અભિલેખોમાં દાનપત્રોમાં કેટલોક મોટી નદીઓ અને તેને કાંઠે વિકસેલ સત્યતા-સંસ્કૃતિ-ધર્મિક સ્થાનોનો ઉલ્લેખ જોવા મળે છે. તેવી ઘટના અંબિકા નદી કાંઠે વસેલાં ગામો-વસ્તી આધારે પ્રામ થાય છે.

દક્ષિણ ભારતમાં નાસિક જિલ્લાના કળવણ અને સૂરાગાણા મહાલ તાલુકાઓ આવેલા છે. પશ્ચિમે વલસાડ જિલ્લો અને તેનાં તાલુકાઓ (હાલના નવસારી જિલ્લાના તાલુકા ગણાય છે) (૧) નવસારી (૨) ગણાદેવી (૩) ચીખલી (૪) જલાલપોર (૫) વાંસદા. આ તાલુકાઓ પૈકી વાંસદા તાલુકો આખો અને અડધો ચીખલી તાલુકો પર્વતમાળાઓથી શોભી રહેલ છે. સમુદ્રની સપાટીથી ૧૫૦૦ મીટર ઊંચાઈ વાંસદાની પર્વતમાળા છે. તેની સાથે નવસારી, જલાલપોર સમુદ્ર સપાટીથી ૧૦૦ થી ૧૫૦ મીટર ઊંચાઈ પર આવેલાં છે. વાંસદાને લાગીને ડાંગ જિલ્લો આવેલ છે. જે આખો પર્વતોની શૂંખલાથી શોલે છે. ડાંગ જિલ્લો, વાંસદા, નવસારી જિલ્લાની પૂર્વ બાજુએ આવેલ છે. નવસારી-વલસાડ જિલ્લાની બધી જ નદીઓ: ખાપરી,

પૂર્ણા, અંબિકા, ગીરા, કાવેરી, મિંદોળા, પાર, ઔરંગા, કોલક, દમણગંગા વિગેરે પૂર્વથી-પશ્ચિમ (અરબીસમુદ્ર) તરફ વહે છે. આ નદીઓનો ઉલ્લેખ નાસિકના શાસક નહીંપાનના જમાઈ ઊખવદાતના મળી આવેલા હલી સદીના અભિલેખમાં મળે છે કે આ બધી નદીઓ સત્યતા-સંસ્કૃતિ-ધર્મસ્થાનો માટે જાણીતી છે. આ વિસ્તારમાં આદિકાળથી માનવ વસવાટ અને ધર્મનાં કેન્દ્રો પ્રસ્થાપિત થયાં હતાં. કાળકમે કુદરતી આફતો, માનવ સંઘર્ષ કે સત્તા બદલાતાં વિવિધ વિધમાં શાસકોએ અન્ય ધર્મના સ્થાનો વિકસાવ્યા નહિ તેમજ અસ્તિત્વ મિત્રવાના પ્રયાસો થયા છે. પરંતુ કેટલોક નોંધ દીતિહાસના પાને નોંધાય છે, તેનું અસ્તિત્વ હોય કે ન હોય પરંતુ પ્રમાણ મળે છે કે આ દક્ષિણ ગુજરાતના લાટ વિસ્તારમાં અને ઉપર જણાવેલ નદીઓના કાંઠે ધર્મ સ્થાનો-માનવ વસ્તી હતી, આજે છે.

ભારતીય પ્રાચીનતાના આધારે ડાંગ જિલ્લાના કુંગરોમાંથી જે જે નદીઓનો જન્મ થયો, પછી તે વહેતો વહેતી નવસારી, વલસાડ જિલ્લાના

ગામોમાં પહોંચી ત્યાં સુધીમાં અનેક ગામોના, ધર્મસ્થાનોના વિકાસમાં આ નદીઓનો ફાળો રહ્યો છે. જેમ કે “અંબિકા નદી” ડાંગના પશ્ચિમ તથા મધ્ય અને દક્ષિણ તથા પૂર્વ ભાગને જલમય કરતી ડાંગની પશ્ચિમે વહેતી આ નદી કાંડાના ગામો જેવા કે અહેરી, નાના પારડા, સાકર પાતાળ, અખલાં, આંબા પાડા, રંબાસ, ગલકુંડ, વખારિયા, ટિંબુરગાથા, મોટાચાર્યા, બટરખસ, કીટમદર, લુસદા, ચિચનાગામઠા, બીરાના ગામઠા, મહવત, દશપાડા, ચીખલી વિગેરે ડાંગના ગામોમાંથી પસાર થઈને થોડા તાપી સુરત અને નવસારી જિલ્લાના ગામો ગડત, ગુજાસવેલ, બોડવાંક, ખારેલ, બોરિયાચ (ને.હા.ચ) ગણદેવા, પાથરી, મટવાડ, ગડત, સોનવાડી, અજરાઈ, હાથિયાવાડી, સામરાવાડી, તોરણગામ, ઈચ્છાપોર, સાલેજ, કોલવા, કંઢોલી, ધમડાણા, તલિયારા, દેવધા, મેંદરલાટ થઈને બીલીમોરા અમલસાડ વર્ષે અરબી સમુદ્રને મળે છે.

આ બધાં ગામો પૈકી કેટલાંક ગામોના કિનારા પરથી પાખાણયુગના હથિયારો મળ્યા છે. કેટલાંક ગામોના કિનારા પરથી અશમ્યુગીન હથિયારો તથા મધ્યાશમ યુગના હથિયારો પણ મળ્યા છે. ખાસ કરીને ઉત્તરાશમયુગના હથિયારો વિશેપતઃ અંબાપાડા અને ત્યાર પછી ઈચ્છાપોર, ગડતના (ઉત્તર-દક્ષિણ) કિનારેથી પ્રાત થયા છે. તેથી અશમ્યુગ, મધ્યશમયુગનો સમય ઈ.સ.પૂ. ૭,૦૦૦ હજાર વર્ષથી ઈ.સ.પૂ. ૧૦,૦૦૦ હજાર વર્ષ પૂર્વ ગણાય છે. તેથી અગાઉ દર્શાવેલ દંડકારક્ય પ્રદેશ તે આ દક્ષિણ ગુજરાતનો લાટ પ્રદેશ અને ડાંગ પ્રદેશ છે. તે પ્રમાણ રામાયણ અને અન્ય પુરાણોમાં મળે છે તે માનવા જોગ બાબત છે. છતાં સંશોધનને અવકાશ છે. આ વાતને વધુ સાબિત કરવા માટે ‘વેડણીનો કડલો’ સ્વ.જુગતરામ દવે એ જે પુસ્તક “ગુજરાતના લોકસેવક જુગતરામ દવે” છે. તેનો સંદર્ભ તથા “ડાંગ-ઈતિહાસની સાખે” લે. મધૂર મી. રાવલના પુસ્તકનું પ્રમાણ દર્શાવે છે.

ગુ.રા.સાં.ઈતિ.ભાગ-૧ થી ૮ પૈકી ભાગ-૨ માં પાન ૨૮૮ પર દક્ષિણ ગુજરાતની કેટલીક પ્રકીર્ણ નદીઓ પણ દર્શાવી છે. આ પ્રકીર્ણ નદીઓ પૈકી અંબિકા આવે છે. આ નદી કિનારે આવેલ ગડત ગામ અને કામેશ્વર મહાદેવ મંદિરની પ્રાચીનતા પ્રમાણભૂત રીતે સાબિત થાય છે.

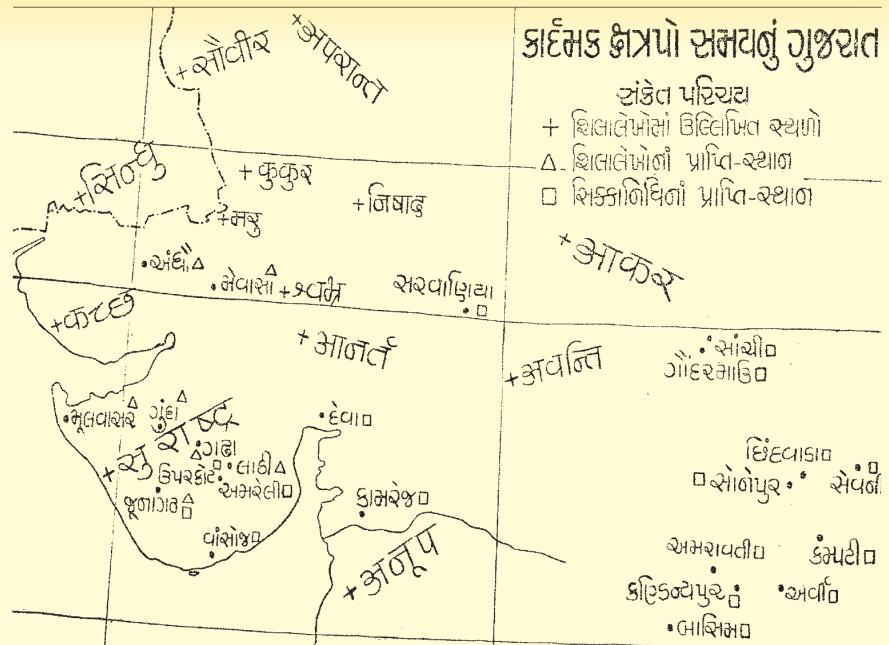
ઇતિહાસની આરસીમાં ગડત તથા કામેશ્વર મહાદેવ મંદિર:

દક્ષિણ ગુજરાતમાં આવેલી બે મુખ્ય નદીઓ નર્મદા અને તાપી જે પ્રદેશોમાંથી પસાર થાય છે. ત્યાંથી પાયાળ યુગના અવશેષો વિપુલ પ્રમાણમાં પ્રામ થયા છે. તે પૈકી જંબુસર, ભૂગુકચ્છ, રાજપીપળા, કામરેજ, ઝોખા, સુરત, કટારગામ, કપુરા, તેન, પલસાણા સિવાય દક્ષિણ ગુજરાતના દક્ષિણ-પશ્ચિમ વિસ્તારમાં પણ માનવ વસ્તીઓ, ધાર્મિક સ્થળોના પ્રમાણ પ્રામ થયા છે. તે પૈકી નવસારી, ગણાંદેવી, અમલસાડ, ગડત, અજરાઈ, સાલેજ, બીલીમોરા, વેસ્મા, ચીખલી, ઇચ્છાપોર, જલાલપોર વિગેરે તથા ત્યાંથી પસાર થતી નદીઓના બેટ તથા વિસ્તારોમાં ખોદકામ દરમ્યાન ચિત્રોવાળા માટીના વાસણો, ઢીકરા, ઘોડાના હાડકા, વિવિધ દેવ-દેવીઓની મૂર્તિ, ખાંડિત થયેલ શિવલીંગો, પોઠિયા, કાચબો વિગેરે ત્રણાથી-ચાર હાર વર્ષ પહેલાના મણ્યા છે.

ઇ.સ.પૂ. ૩૨૨-૧૮૫ દરમ્યાન દક્ષિણ ગુજરાતનો વિસ્તાર મૌર્યશાસન હેઠળ હતો. ઇ.સ.પૂ. ૨૨૮-૨૨૦ સિંહલ દેશની સુદર્શના નામે રાજકુન્યાએ ભુગુકથ્યમાં “શકુનિકા-વિહાર” બંધોવલો એનું નિર્માણ મૌર્યકાળ પહેલાં થયું હતું. મૌર્યશાસન સમગ્ર ગુજરાત અને કોકણ પ્રદેશ સોપારા સુધી વિસ્તારેલું હતું. આ માહિતી અશોકનો અભિલેખ સોપારા માંથી મળ્યો. તે આધારે પ્રમાણ મળે છે.

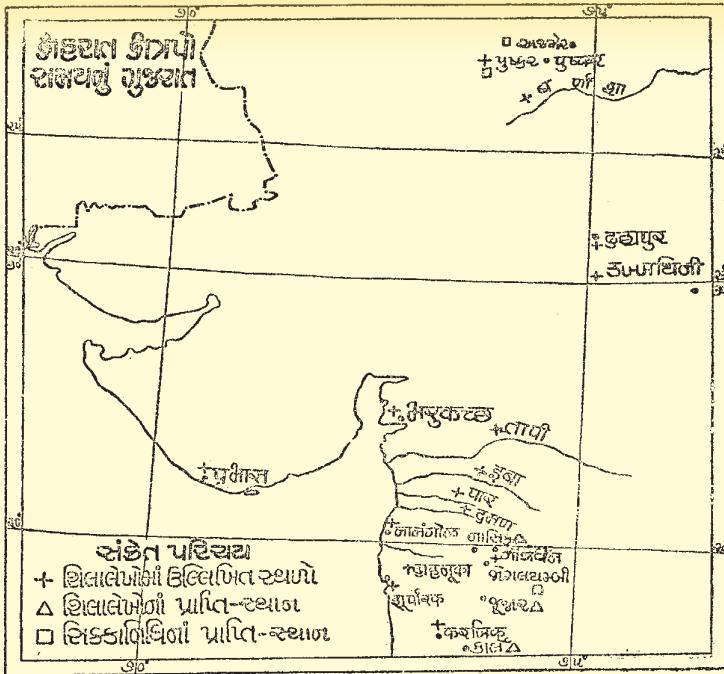
ઈ.સ.ની પહેલી સાદીમાં તાપીમાંથી મળેલ અભિલેખ પણ દક્ષિણ ગુજરાતની નદીઓનું વર્ણન અને પાણીના ઉપયોગની વાત લખે છે. જેમા કેનાલ દ્વારા પાણી જરૂરતમંદ વિસ્તારોમાં, ખેતીમાં પૂરું પાડવું તે ઉલ્લેખ તાપી, કાવેરી, મિઠોણા, પૂર્ણા, અંબિકા, ઔરંગા, પારના નામ

परिशिष्ट-१

સાથે મળે છે.

परिशिष्ट-२

નામો પાણાંકાળથી અનુમૌર્યકાળ અને મૌર્યકાળ સુધી આ ગામોના નામોમાં કાળકમ પ્રમાણે થોડો ફેરફાર થતાં થતાં હાલ વર્તમાનના નામો જે છે તે પહેલાં કયા નામે આ ગામો ઓળખાતા તે પ્રમાણ આપવામાં આવેલ છે.

આર્થકત “ભરૂકત” ઉપર ટીકા કરનાર વિદ્વાન વ્યક્તિ શ્રી હુગાચાય જંબુસરમાં ૧લી સદીમાં થયા ત્યારથી (ઈ.સ. ૧ થી ૪૦૦) ચોથી સદીના અંત સુધીમાં વેપાર=વાણિજ્ય માટે વપરાતું ચલાણ અથવા સિક્કાઓ કામરેજથી મળ્યા છે. તે દર્શાવે છે કે સમગ્ર દક્ષિણ ગુજરાતના આ લાટ પ્રદેશ માત્ર સંસ્કૃતિ-સત્યતા, ધર્મ માટે જ નહિ પોતાની જરૂરિયાતો મેળવવા અને પોતાની આવડતથી ઉત્પાદન દૂર દૂર સુધી લઈ જઈને વેપાર કરતાં. આમ દક્ષિણ ગુજરાતમાં મૌર્યકાલ, કાશ્માપકાલ, ગુમકાલ અને ત્યારબાદ

મૈત્રકો પેકી ટ્રેકુટકો નામે રાજવંશ સત્તા ધરાવતો તેનો સત્તા તાપીથી કનહેરો મુંબઈ સધી પ્રવર્તતી. ઇ.સ. ૫૦૦ ના અરસામાં વાકાટક નરેશ હરિષેણો ત્રિકુટ તેમજ લાટ દેશ (વર્તમાન દક્ષિણ ગુજરાત) પર આવિપત્ય જમાવ્યું હતું. ત્યારબાદ હડી સદીના ઉત્તરાર્ધમાં લાટપ્રદેશ પર કટચ્યુરો (કલસુરો) વંશની સત્તા હતી. આ શાસનકાળ દરમ્યાન ગગાવતીથી (ગડત) પણ અંબિકા નદીના પૂર તથા દરિયાઈ ઓટ-ભરતીનો લાભ લઈને દરિયાઈ માર્ગ વેપાર કરતાં. ખાસ કરીને નાગપ્રજા શિવપૂજાક હતી. તેથી ગડતમાં કામેશ્વર મહાદેવનું મંદિર છે તે પ્રાચીન સ્થળ છે.

આ લીંગ ૧ લી થી ત જ સદી વચ્ચે પ્રસ્થાપિત થયું હોય તે પ્રમાણ મળે છે. આ મંદિર અને ગડત હાલ અંબિકા નદીથી દક્ષિણ અડધો કિ.મી.ના અંતરે છે. છતાં દરેક સદીમાં કે જ્યારે જ્યારે અતિવૃદ્ધિ થઈ છે. ત્યારે અંબિકાના પાણી ગડત ગામમાં અને આ મંદિર ફરતાં ફરી વળ્યા છે, જે સ્થિતિનું પ્રમાણ સરકારી રેકર્ડ પર છે. ૧૭મી સદીથી ર ૧મી સદી દરમ્યાન અનેક વખત અંબિકાના પાણી ગડત ગામમાં અને કામેશ્વર મહાદેવ મંદિર ફરતે પ થી હ ફિટ ભરાયાં હતા.

આમ ગુજરાતમાં રાષ્ટ્રકૂટોનું શાસન આવ્યું તેના પહેલાં ચાલુક્યોનું શાસન નવસારી, બીલીમોરા, વલસાડ, ગાંધેવી (ગડત) વિગેરે દક્ષિણ ગુજરાતના લાટ પ્રદેશમાં હતું. પરંતુ એમી સઠીમાં રાષ્ટ્રકૂટો એ આ “લાટ” પ્રદેશ જીતી લીધો હતો. તેના સ્થાપક રાજા દંતિદૂર્ગ રેવા, તાપી, મહી, કાવેરી, અંબિકા, પૂર્ણા, ભિંદોળા, ઔરંગા, પાર, દમકાંગા સુધીનો પ્રદેશ પ્રામ કર્યો અને ત્યાંથી મહારાષ્ટ્ર સુધી પોતાની સત્તા વિસ્તારી હતી. દંતિદૂર્ગ પછી તેનો પિતરાઈ ભાઈ ગોવિંદ રાજનો પુત્ર કર્કરાજ દક્ષિણાલાટ પ્રદેશમાં સત્તા ધરાવતો હતો. ત્યારબાદ રાષ્ટ્રકૂટ રાજા ગોવિંદ ત્રીજાએ પણ આ પ્રદેશ પર શાસન કરેલું તે પ્રમાણ મળે છે.

ટૂંકમાં આ શાસકો શિવપૂજનને પ્રાધાન્ય આપતા અને જ્યાં જ્યાં શિવ મંદિરો હતા. તે દરેકનું રક્ષણ કરતાં તેમજ તેના વિકાસમાં પણ રસ લેતા. તેથી ગડતનું કામેશ્વર મંદિર હોય કે પછી દક્ષિણ ગુજરાતના લાટ પ્રદેશમાં જ્યાં મહાદેવના મંદિરોનું પ્રમાણ મળે છે. તે દરેકનું રક્ષણ અને વિકાસ થાય, પ્રજા શ્રદ્ધાથી આ મંદિરો પર આવે તે વ્યવસ્થા પૂરી પાડતા.

આઠમી સદી પછી આ પ્રદેશોમાં ગુર્જરોનું શાસન આવ્યું. ગુર્જરો પણ શિવપૂજન અને શિવભક્તિ પ્રત્યે સારું વલણ રાખતા ઉપરાંત જૂના સ્થાનોના વિકાસમાં પણ રસ લીધો હતો. ભીમદેવ પહેલાં એ સોમનાથ મંદિરનો જિણોદ્વાર કરાવ્યો હતો. આ બાબત વધુ સંશોધન માંગે છે.

ઈ.સ. ૮૧૫માં ઈન્દ્રરાજે પોતાના પહુંબંધ પ્રસંગે લાટદેશના (કન્યાણિજજ) કામરેજનું પાસેના બે ગામોનું દાન દીધું હતું. આ સમયે થોડો બૌદ્ધ ધર્મનો પ્રચાર થયો હતો. તે નોંધ અજામુસાફર યુ-આનશ્વાંગની નોંધ જરૂરાવે છે. ખાસ કરીને ભરૂચમાં ૧૦ વિહારી અને ત્યાંથી આગળ દક્ષિણામાં પણ આ ધર્મ અને તેના સ્થાનો વિકસ્યા હતા. તે પણ સંશોધન માંગી લે છે. કારણ કે ત્યારપછી બૌદ્ધ વિહારી કે બૌદ્ધ ધર્મી પ્રજા દક્ષિણ ગુજરાતમાં જોવા મળી નથી. પરંતુ સદીઓથી શિવભક્તિ સતત જોવા મળે છે.

ઈ.સ. ૮૨૬ રાખ્રૂટરાજ ઈન્દ્રરાજ ત્રીજાએ આપેલ દાન તે હાલનું સંજ્ઞાણ છે. અને સુવર્ણ વર્ષ ગોવિંદરાજ ચોથા એ (જંબુસર) કારત પાસે કાલિકામાંથી બ્રાહ્મણને એક ગામ દાનમાં આપેલું. ત્યારે રાખ્રૂટ રાજ કૃષ્ણ ત્રીજાએ ૧૬ રાજ્યો પર આકમણ કરેલ તેમાં દક્ષિણ ગુજરાતનો લાટ પ્રદેશ સમાવિષ્ટ છે. આ શાસકોએ પણ શિવધર્મને પ્રાધાન્ય આપ્યું હતું.

ઈ.સ. ૮૮૭ થી દક્ષિણ ગુજરાતમાં સોલંકીરાજ ચામુંડરાજની સત્તા હોવાનો ઉલ્લેખ ચાલુક્ય રાજાના લેખમાં થયેલ ઉલ્લેખથી જાણી શકાયું છે. ઈ.સ. ૧૦૪૨ ગણદેવીના શીલાલેખ પરથી પણ જાણી શકાયું છે કે આ પંથકમાં ખાસ કરીને અંબિકા નદીના બંને કાંઢા વિસારના ગામોમાં શિવમહિમા ઘણો હતો. મોટેભાગે પ્રજા શિવપૂજક હતી. તેની સાથે સાથે સોલંકી શાસકોનું પણ શિવપૂજકો સાથે ખૂબજ ઉમદા વહેવાર અને આ ધર્મને રાજ્યાશ્રય મળ્યો હતો. સમગ્ર ગુજરાતમાં શિવધર્મના આસ્થા કેન્દ્રો સૌથી વધુ સોલંકી કાલમાં નિર્માણ થયા, જે પ્રાચીન હતાં તેનો જ્ઞાનદાર થયો, રક્ષણ મળ્યું. આ સમયે ગણદેવીના શીલાલેખના પ્રમાણને ધ્યાનમાં રાખીએ તો કંદબરાજ બદ્ધબીજાએ માંડવી અને લાટ પ્રદેશ એટેલ દક્ષિણમાં અંબિકા નદી સુદીના પ્રદેશ પર કબજો મેળવીને પલસાણા, મરોલી, ગણદેવી, અમલી, નવસારી, અમલસાડ, ગડત, ઈચ્છાપોર, સાલેજ ગામોમાં પોતાનું પ્રભુત્વ ઊભું કરી તેમણે કલ્યું હતું કે આ વિસ્તાર શિવપૂજક અને સુસંકાર પ્રજાથી શોનેલે છે. સાથે કુદરતી સંપત્તિ પણ ભરપૂર આ પ્રદેશને કુદરતે આપી છે. તેથી અહીં શાસન કરવું એ એક લાલો છે. ટૂંકમાં સોલંકી શાસકો દર્લબરાજ હોય, કણ્ઠદેવ હોય કે તેના પછીના શાસકોએ ૧૪મી સદી સુધી આ પ્રદેશ પર શાસન કર્યું હતું.

ઈ.સ. ૧૩૮૮માં તેમુરલીંગ હિલ્ડી પર ચઢી આવ્યો ત્યારે સલ્તનત નબળી પડી. આ તકનો લાભ ગુજરાતના સુભાસોએ ઝડપી સ્વતંત્ર રાજકર્તા બન્યા. ઈ.સ. ૧૩૮૦માં નાયીર તરીકે ઝફરખાન ગુજરાતમાં નિમાયો, પરંતુ ઈ.સ. ૧૪૨૬ માં ફરી મોગલો ચઢી આવ્યા અને સલ્તનતનો અંત લાવીને મોગલોનું શાસન ભારત અને ગુજરાત પર સ્થાપાયું. પરંતુ ગુજરાતમાં મોગલો દ્વારા નિમાયેલ સુબેદાર નબળો પણ્ચો અને દેશી રજવાડાંઓ સ્વતંત્ર થવાં લાગ્યાં. તેમાં મરાઠાઓએ દક્ષિણ ગુજરાતમાં પગ પેસારો કર્યો. ત્રીજા પેશા બાલાજીના ભાઈ રધુનાથરાવ અને ગાયકવાડ દામાજીરાવ બીજાના સંયુક્ત સૈન્યએ મધ્ય ગુજરાત, દક્ષિણ ગુજરાત પર પોતાનો કબજો મેળવી લીધો. તે પૈકી નવસારી, બીલીમોરા, અમલસાડ, ગડત સહિત પલસાણા વિગેરે પ્રદેશોમાં ગાયકવાડનું શાસન સ્થિર થયું. ઈ.સ. ૧૭૫૭માં દક્ષિણ ગુજરાતમાં મરાઠાઓએ ભગવો લહેરાવ્યો. તેમાં વાંસદા, ધરમપૂર, સચિન, સ્વતંત્ર પરગણાં હતાં.

ખાસ કરીને ૧૮મી સદીના જે સિક્કાઓ (ચલણ) મળી આવ્યા છે. તે ભરૂચ, કામરેજ, નવસારી, ચીખલી, વલસાડ, બીલીમોરા, ગણદેવી (ગડત સહિત) વિસ્તાર વેપારી ક્ષેત્રે

મોગલોનું પ્રત્યુત્ત્વ દર્શાવે છે. તેમજ દક્ષિણ ગુજરાતની સમૃદ્ધિ પણ દર્શાવે છે. તેથી જ મરાઠાઓની નજર સૌથી વધુ દક્ષિણ ગુજરાત પર હતી. અને આર્થિક સાધન સામગ્રી (નાણું) મેળવવા અનેકવાર ચાદરી, લૂંટ કરી અને સંપત્તિનન મેળવ્યું પણ હતું. આ સમયે તાત્યા ટોપે વેશ પલટો કરીને નવસારી લાંબો સમય રહેલો. તેમણે આ વિસ્તારમાં રહીને શિવમંદિરોનો જિઝોંડાર કરેલો. તે પૈકી ગડતનું કામેશ્વર મંદિર એક છે. અહીં (ગડત) છૂપાવેશે નિવાસ પણ કરેલો (અણાતવાસ). આ સમયે પેશાઓએ મહારાષ્ટ્રથી આવીને દક્ષિણ ગુજરાતના બગવાડા, પારનેરા, બીલીમોરા, ગણાદેવી (ગડત સહિત) સાલેજ, પલસાણા થઈને સુરત સુધી આવતા અને સુરત છોડ્યાં પછી આવ-જ આ પદેશોમાં આશ્રય લેતા. તેઓના સમયના તિલ્લા તથા પેશાઓ ધાર્મિકવૃત્તિના હોવાથી શિવશક્તિની ઉપાસના તથા માતાજીના મંદિરો અને શિવના મંદિરોનું રક્ષણ કરતા, જિઝોંડાર કરતા તેના પ્રમાણ તરીકે બગવાડા, બીલીમોરા, અંધેશ્વર, ગડત (કામેશ્વર મહાદેવ) નવસારી, પલસાણામાં પ્રજાને સાથે રાખવા અને ધાર્મિક વૃત્તિનો, દેખાડો નહિ પરંતુ

દિલથી પેશાઓ ધર્મ રક્ષકો હતા. તેના અવશેષો દક્ષિણ ગુજરાતમાં જોવા મળે છે. મહારાષ્ટ્રમાં તો અફલ્ગ છે. પરંતુ જે પ્રદેશમાંથી સંપત્તિ મેળવવાની અપેક્ષાથી (દક્ષિણ ગુજરાત) આવતા ત્યાં પણ (ધાર્મિક) આસ્થાના કેન્દ્રો પર અમીદાંદિ રાખી હોવાના પુરાવા પ્રામણ થાય છે.

ટૂંકમાં સમગ્ર દક્ષિણ ગુજરાત પ્રાચીન કાલથી ૨૧ મી સદી સુધી વડોદરાથી શરૂ કરીને નર્મદાકાંઠો, રાજપીપળા, ઊંઘોઈ, સંખેડા, ભરુચ, સુરત, પલસાડ, નવસારી, ડાંગ, બીલીમોરા (ગડત સહિત) ગણાદેવી, પલસાણા, કામરેજમાં સતત રાજકીય પરિવર્તનો જોવા મળ્યા છે. દિનાં આ વિસ્તારની પ્રજામાં સાહસ, વેપારવૃત્તિ, કુદરતી સંપત્તિનો ઉપયોગ અને મહાકાય બારમાસી નદીઓના કારણે સમગ્ર દક્ષિણ ગુજરાત સમૃદ્ધ, સત્ય, ધાર્મિક વૃત્તિવાળો અને વેપારક્ષેત્રો સમગ્ર, વિશ્વમાં પગલાં માંડી દક્ષિણ ગુજરાતની આગવી ઓળખ પ્રાચીન કાળથી આજાદિન ઉભી કરી છે. તેને માટે આ વિસ્તારને કુદરતે ખોબે ખોબે ભરીને સંપત્તિ આપીને તથા પ્રજાનો શાંત સ્વભાવ, સાહસવૃત્તિ, ધાર્મિક વૃત્તિ સૌથી વધુ પ્રગતિ કરતો આ વિસ્તાર છે.

ટૂંકમાં દક્ષિણ ગુજરાત પોતાની ઓળખ માટેની નીચેના ઐતિહાસિક આધારો અને પ્રમાણોથી ઇતિહાસના પાને અમર થયેલ છે.

- (૧) મિનન્દરના ચાંદી ગોળ સિક્કા (ચલણ) દક્ષિણ ગુજરાતના શહેરો, નવસારી, ગણાદેવી, પલસાણા, બીલીમોરા, વલસાડ, પારડાથી મળ્યા છે. (સમય ઇ.સ. પૂ. ૧૫૫ થી ૧૩૦)
- (૨) મૌયશાસક અશોક પદ્ધી શકો અને ભરુકસ્ય (ભરુચ)ના રાજ બલમિત્રનો ઉત્તેખ અનુશ્રુતિમાં મળે છે. જેઓનો વિસ્તાર સમગ્ર દક્ષિણ ગુજરાત લાટ પ્રદેશ હતો. ગર્વાવતી (ગડત) સહિત.
- (૩) ઇ.સ. ૧ લી સદીથી ગુમકાલની શરૂઆત (ઇ.સ. ૪૭૦) સુધી ક્ષત્રપોના શાસન હેઠળ ક્ષેત્રથી ગુજરાત અને દક્ષિણ ગુજરાતમાં

- ક્રતપોના શાસન હેઠળ હોય આ સમયે જ વધુને વધુ શિવમંદિરો નિર્માણ થયાં.
- (૧) કાળા વરીહળ (લકુલેશ) (૨) ભરુચ (૩) કામરેજ (૪) જલાલપોર (નવસારી) (૫) ગણદેવી (ગડત કામેશ્વર મહાદેવ) (૬) બીલીમોરા (૭) બગવાડા (૮) કુન્ના (કુન્નોશર) (૯) અનાવલ વિગેરે પ્રદેશમાં શિવઉપાસના પ્રબળ બનાવવામાં અને તેના રક્ષણમાં ક્રતપોનું મોટું પ્રદાન છે.
- (૧૦) શૈવ સંપ્રદાયના વિકાસમાં તથા પ્રસારમાં મુખ્ય ચાર પ્રકાર છે. (૧) શૈવ (૨) પશુપત (૩) કાર્ણિક સિદ્ધાંત કે (કાલમુખ) (૪) કાપાલિક.
- (૧૧) સમગ્ર ગુજરાતમાં નૃકુલીશ અથવા લકુલીશ પશુપતનો પ્રસાર વ્યાપક પ્રમાણમાં જોવા મળે છે. તે પૈકી દક્ષિણ ગુજરાતમાં ગણદેવી (ગડત કામેશ્વર મહાદેવ) સ્થપાયેલ શિવલીંગ તેની સાક્ષી અને રૂલી સદી અને ક્રતપોનો સમય દર્શાવે છે. (સમગ્ર દક્ષિણ ગુજરાતમાં જેટલાં શિવ મંદિરો છે. તે દરેકનું સંશોધન જરૂરી છે.)
- (૧૨) મહાભારત-શાંતિ પર્વના નારાયણીય ઉપાય્યાનમાં પાંચરાત્ર સાથે પાશુપત શાસ્ત્રનો ઉલ્લેખ આવે છે. પતંજલિએ શિવભક્તને શિવ ભાગવત કહ્યા છે. “પશુપાત” કહ્યા નથી. આ ઉલ્લેખ મથુરાના શિલાલેખમાં થયેલ છે. આ “પશુપાત” શિવ આરાધના અને શિવ નિર્માણ કાર્યો કાયાવરીહળ (વડોદરા) અને તેની સાથે અથવા પાછળથી દક્ષિણ ગુજરાતના લાટ પ્રદેશોમાં શિવપૂજા અને શિવમંદિરો નિર્માણ થયા તે પ્રમાણ મળે છે. તે પૈકી ગણદેવી (ગડતનું કામેશ્વરધામ) નું મંદિર તથા અન્ય સ્થાનો ગણાદેવી શકાય.
- (૧૩) પુરાણોમાંથી મળેલા પ્રમાણો અને અન્ય અભિલેખોમાં “લકુલેશ” (પશુપત) ના ચાર શિષ્યો ગણાયા છે. આ ચારે શિષ્યોએ શિવધર્મનો (માનવધર્મનો) બહોળો પ્રચાર સમગ્ર ભારતમાં કર્યો હતો. (૧) કુશિક (૨) ગણ્ય (ગર્ભ) (૩) મિત્ર (૪) કૌરણ્ય આ ચાર શિષ્યો પૈકી ગર્ભ નામના શિષ્યે સાધના કરી ઋષિગુણ પ્રામ કરીને દક્ષિણ ગુજરાત અને મહારાષ્ટ્ર નાસિક સુધી પોતાની સાધના અને શિવશક્તિ, ઉપાસના તથા ભક્તિના દર્શન કરાયા હતા. (દક્ષિણ ગુજરાતમાં એક લોકવાયકા સાંભળવા મળે છે કે ગણદેવી પાસે આવેલ અંબિકા નદીના કંઠે ગર્ગાઋણિનો

આશ્રમ હતો. (તે હાલનું ગડત) તે મણે અંબિકા નદી કંઠે પોતાની સાધના, તપના બળે તીર મારીને અંબિકા નદીમાં જરો (વાવ) નિર્માણ કરી હતી. આ વાવના અવશેષ આજે પણ અંબિકા નદીમાં છે. તેનું પાણી ઉનાળામાં શિવ પર (કામેશ્વર મહાદેવ, ગડત) ચ્યારવા આજરો નિર્માણ કર્યો હતો.)

- (૧૪) (૧) અંબિકા નદીના કંઠે ચાર હેરિટેજ સ્થળો છે તે પૈકી એક કામેશ્વર મહાદેવનું મંદિર છે. તેની બાજુમાં (હાલ કૂવા સ્વરૂપે હયાત છે) વાવ છે (૬૦ ફુટ ઊંચી) તેનું બાંધકામ પેશા સમયે થયું હોય તે પ્રમાણ મળે છે.

બાંધકામમાં $2 \times 9.4 \times 9$ ફુટ સાઈઝના અડાદિયા કાળા પથરોથી બાંધકામ થયેલ છે. આ વાવનું પાણી દુષ્કાળમાં પણ ખૂટું નથી. તેથી પેશાઓ દક્ષિણ ગુજરાતમાં લૂંટ કરવા જ આવ્યા એવું નથી. અનેક સ્થળોએ આસ્થા કેન્દ્રો, કિલ્લા બંધાવ્યા પડા છે. ખાસ કરીને વેપારી પ્રજા સિવાયની પ્રજા સાથે સારા સંબંધો નિર્માણ કરીને આ પ્રદેશ

ઘેડવામાં-ધન મેળવવામાં સફળ થયા હતા. તેમાં લોકલ પ્રજાનો સહકાર મળ્યો જ હોય.

(૨) બીજુ ડેરિટેઝ (વૃક્ષ) વડલાનું જાડ ગુજરાત સરકારના પુરાતત્વ ખાતાએ વૃક્ષવલય નામની વૈજ્ઞાનિક પદ્ધતિથી વટવૃક્ષનું ૭૦૦ થી ૮૦૦ વર્ષ આ વડનું આયુષ્ય દર્શાવ્યું છે. પરંતુ થોડી કલ્પના અથવા જે

સજાતન છે કે શિવનું ધામ હોય ત્યાં જે વૃક્ષને જરા હોય તે વૃક્ષની હાજરી એ જ શિવ ધામની સાક્ષી પૂરે છે. હાલ અહીં ૧૦ થી ૧૨ મોટા વર્તવૃક્ષો છે. તે પૈકી એક વર્તવૃક્ષ હેરિટેઝ તરીકે લેવાયું છે. હકીકતે આ ગામ આખું જ “હેરિટેઝ” નું ગામ ગણાય. કારણ કે ઈ.સ. ૧લી સંદેશી આજદાન કરીબદ્ધ આ વિસ્તારની માહિતી એક યા બીજા સ્વરૂપે પ્રામ થઈ છે. જેમાં ભૌગોલિકસેત્રે, વનસ્પેત્રે, ધાર્મિક ક્ષેત્ર, માનવવસવાટ ક્ષેત્ર (નાગની ભૂમિ) કે આ.ર. વેપાર ક્ષેત્ર (જેમાં નદીઓ બંદરોનું પ્રદાન છે) વિગેરેથી આ પ્રદેશ પોતાની સત્યતા, સંસ્કૃતિ, કુદરતી સંપત્તિ, ધાર્મિક શ્રદ્ધા વિગેરે સાચવીને જીવી રહ્યો છે.

(૩) ગ્રીજું હેરિટેઝનું સ્થળ શિવમંદિરને લાગીને પ્રાચીન વાવ પણ છે. આ વાવ પણ કામેશ્વર શિવમંદિર જેટલી પુરાણી હોવાનું અંદાજ શકાય છે. તેનું બાંધકામ અથવા પેશા સમયમાં થયું છે. કાળકમે વાવ, મંદિર કે નદી કંઠાઓમાં બદલાવ કુદરતી રીતે જ આવે છે. તેનું સમારકામ કે નદીના કંઠાઓ પર મળતા અવશેષો તપાસવા એ કામ યુગે યુગે થયું

હોય તેમ લાગે છે. ઇતાં હજુ સંશોધનને અવકાશ છે.

ગડત ગામમાં આવેલ કામેશ્વર મહાદેવ મંદિર પરિસરમાં એક ૧.૫ મીટર વ્યાસનો જળફૂત સપાટ (સમુદ્ર ફિઝાઓમાંથી બનેલો) પથ્થર છે. તેમાં કુદરતી રીતે જ “નવગ્રહો” (શાની, રાહુ, કેતુ, ગુરુ, શુક્ર, બુધ, મંગળ, ચંદ્ર, સૂર્ય) કુદરતી આકાર પામેલ નવગ્રહનું સ્થાન આ જગ્યા પર છે. એ પથ્થર પર નવગ્રહો જે રીતે દશ્યમાન છે. તે જોતા હેરિટેઝ પૈકી આ નવગ્રહની મૂર્તિઓ પણ ગણાય. તે પણ સંશોધન માંગી લે છે.

ટૂંકમાં વર્તમાન ગડત ગામનું કામેશ્વર મંદિર ગુજરાત રાજ્ય ધાત્રાધામ વિભાગમાં નોંધાયું છે. પરંતુ તેના પર વધુ સંશોધન અને વિકાસની જરૂરત છે. આ ગામમાં હાલ ૫૦૦ ઘરની વસ્તી છે. જેમાં હળપતિ, કુંભાર, કોળી, બ્રાહ્મણ, આહિર, અનાવિલ, ખલીફા, ઓડ, વશકર વિગેરે જ્ઞાતિઓનો વસવાટ છે. હાલ ૭૦૦૦ ગામની વસ્તી છે. અહીં પ્રાચીન અન્ય ધર્મના (સંપ્રદાયના) મંદિરો (ધર્મના આસ્થાસ્થાનો) પણ છે. પરંતુ આ કામેશ્વર મંદિરનું પરિસર છે તે અદ્યતન નિર્માણ થઈ રહ્યું છે. તેનું કારણ તેની પ્રાચીનતા અને હેરિટેઝમાં સચ્ચાયેલ છે. માનવનો વિકાસ, સત્યતા-સંસ્કૃતિઅને ધર્મભાવના તથા અહીનો વસવાટ સાક્ષી પૂરે છે.

આ મંદિરની પૂજા કરનાર તપોધન બ્રાહ્મણો આ શિવમંદિરની છેલ્લા ૩૦૦ થી ૪૦૦ વર્ષથી કરે છે. તેના આધારે પણ આ શિવમંદિર, નવગ્રહ મંદિર, વાવ, વર્તવૃક્ષ વિગેરેનું જતન થયું હોય તે પ્રમાણ પ્રામ થાય છે.

તેની સાથે આ સ્થળ પર હાલ શ્રી કામેશ્વર મહાદેવનું ટ્રસ્ટ, ગડત કામ કરી રહેલ છે. પ્રવાસન યાત્રા સ્થળ તરીકે આ જગ્યાને માન્યતા મળેલ છે. એ સરકારની દીર્ઘ દાખિ ગણાય. સાથે આ વિસ્તારના સેવકો, સ્વાતંત્ર્ય સેનાનીઓ તથા ધર્મમય પ્રજાએ પણ યોગદાન આપ્યું છે તે પ્રમાણ દેખાય છે. છતાં હજુ સરકાર, સંશોધનકારો, સેવકો, ધર્મપ્રેમીઓ, સંસ્કૃતિ પ્રેમીઓ વધુને વધુ રસ લે અને આ દક્ષિણ ગુજરાતનું સ્થાન (ગડત કામેશ્વર ધામ) વિશ્વમાં એની ઓળખ ઊભી કરે એટલી શક્યતા એવા દર્શન થઈ રહ્યાં છે. અહીં નદી, પ્રકૃતિ, સાહસિકો અને ધર્મપ્રેમીપ્રજાનો વસવાટ છે. તે જ દર્શાવે છે કે પોતાનો વારસો ન ભૂલવો તેને ઉજાગર કરવો અને આપણી પેઢીને આધ્યાર સાથે રેક્રૂ

કરી બદ્ધિક્ષા ધરવી એ આજની માંગ છે. તેમાં આ ટ્રસ્ટ અને ગ્રામજનો, દાતાઓ, શિવપ્રેમીઓ, સરકાર વધુ કામે લાગે એજ અપેક્ષા છે.

આ આખા લેખમાં જે જે પ્રમાણો આપવામાં આવ્યા છે. તે આ ગ્રંથો પૈકી ઈતિહાસ, સંસ્કૃતિ, શાસ્ત્રો, ધર્મપુસ્તકોને આધારે આપેલ છેતાં એક ઈતિહાસના અભ્યાસું તરીકે હું એ સ્વીકારણ હું કે મેં આપેલ પ્રમાણોથી વધુ સચોટ પુરાવા મળે તો તે સ્વીકારવા એજ સાચો ઈતિહાસકાર અને ઈતિહાસનો આધાર ગણાય. પરંતુ નવા પ્રમાણો ન મળે ત્યાં સુધી આ માહિતીને પ્રાધાન્ય રહે એજ અપેક્ષા છે.

પરિશીલન-૩

મારખાં જમીનનું પત્ર ચોક ગડાન વાહે ગામદારી માત નનાયા

૫૧૦.૨

ના ગમતું સંવત ૧૯૬૨ સન ૧૯૦૭-૧૮૦૮.

જમીનનો અક્રમ				માલીકનું નામ તથા રિઝિટન્સ નામ	મંદે ન- ભર તથા શેત ન- ભર	વિધાં	આકાર
૧	૨	૩	૪				
૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮
૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮

ભાલીકઠું નાગ તથા
રિઝિટન્સ નામ
બાળાં કંનાં ગાડાં
બાળાં કંનાં ગાડાં
બાળાં કંનાં ગાડાં

સરકારનો આવકાન રેખિયા							
વધારા		ડુનેતર ખા- લી બદલ સિથિયાનો		માસુલ છક		નવીન સેટ્ટલેન્ટ	
વિધાં	આકાર	વિધાં	આકાર	વિધાં	આકાર	વિધાં	આકાર
૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬
૦	૦	૧૩-૩-૦	૦	૦	૦	૧૩-૩-૦	૧૨-૫-૦

અરજુ નંદાર..... ૨૬૭

અરજુ કર્લારનું નામ .. ૨૨.૧૦.૧૯૬૨.૧૧૧૧૧૧૧૧૧૧૧૧૧
ખરી નકલ સાથ્યાની ચરજ તા.. ૨૨.૧૦.૧૯૬૨
એ આપણા કુદલ દાખા તા.. ૨૨.૧૦.૧૯૬૨
ખરી નકલ સેટ્ટલેન્ટ ચાઈ તા.. ૨૨.૧૦.૧૯૬૨
અસાલ સાથે મુજાદાન કરાર.. ૨૨.૧૦.૧૯૬૨

નેક્ટ કલાકી
૧૯૬૨

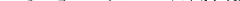
સુધીનાં રાજ્ય અલિયેન્સિયા
દાદિયા પર્ટિલા, પડોંડા.

परिशिष्ट-४

સંખ્યા	જમાનતી જાત.	સંતોના નામ તારીખ:	આકાશનું નામ તથા રૈફલનું ગ્રામ.	સંખ્યા નામ:	વિધા.	આપદા.
૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭
૩	૮૩		સા. ૧૯૭૫. નવેમ્બર.	૩૭૯	૧૮	૨૦૮
			સા. ૧૯૭૫. નવેમ્બર.			

અરજુ બંધર : ૨૫૮

અરણુ કસનારણું લાગ :

અર્થે નકલ મળવાની અરજુ તા..૨૩૩(૨૦૭)

આપવા હકમ થયો તા..22.23.1.2693

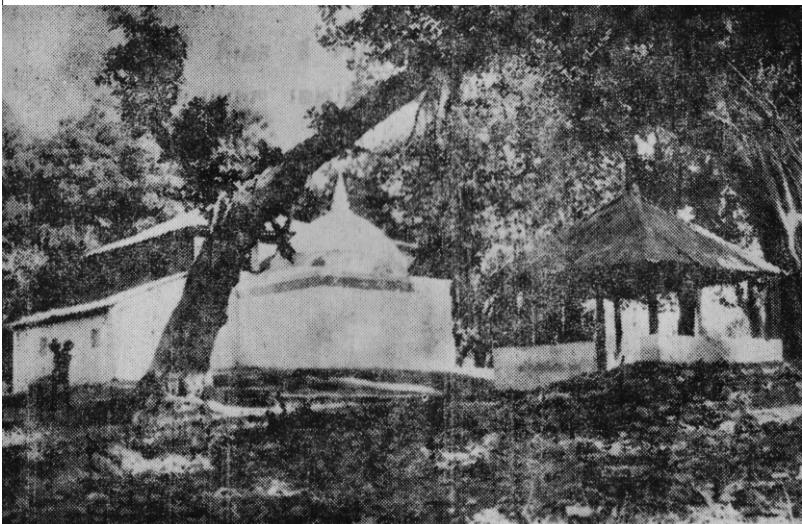
ખરી લક્ષણ તૈયાર થઈ તા. 22. 3. 2022

અનેલ રાણી મુદ્રા

અગ્રાહક રૂપ | ૧૦/૧
કુશાત રાજ્ય અમિલેખાંગા
એવાં વિના હોય

પરિશાષ-૫

Gujarat State Archives
VADODARA

દેવસ્થાનનો તથા પીરસ્થાનના વહિવટ કરતારે ભરી મેલખવાનું પત્રન. ગુજરાત
ગુજરાત સરકારી હાઇકોર્ટનું નામ અને એ નામની જરૂરી જાહેરી માટે આપેલ નામનું પત્ર.
શું છે!

દેવસ્થાનના જગતું વર્ણન ?

દેવસ્થાનનો વાહવટ ડાણ કરે છે ?

દેવસ્થાન કોણે કયારે આવ્યું છે ?

દેવસ્થાન કયા ધર્મ તથા સંપ્રદાયનું છે ?

દેવસ્થાનની કઈ ખ્યાતી હોય તો શું છે અથવા
કઈ જાણીસૌં ચમત્કાર હોય તો શું !

બિલાંગિનું છે

નામ - રાજીવ રામનાથ કુમાર

三

७ याना (मेहा) भराती होय तो कधे दिवसे भ-
राई केटला दिवस २हो छे. तथा केटला लोडो कध
तरहना आवे छे. अने सुं प्राणी थाय छे.

૬ સરકારમાંથી દેવસ્થાનને શું ઉત્પન્ન ભગો છે ?
ગામ, જલમીન હે રેડિકલ ?

૬ ઉપર મુજામને સરકાર આશય હોણું કથારે કરી
આપ્યો ।

થીએ:—ને ખુદ સરકારે જમીન અગર કોઈ
આપ્યું ન હોય પણ સરકારના અભ-
િનાનતાની કોઈ કુમારીઓની જિલ્હેઓની
આપ્યું હોય તો એ પ્રમાણે આપનાર-
જાનોમાં

૧૦ સરકાર આખય સંબંધીમાં સરકારથી લેખ,
પત્ર થયા છે કે હેઠાં હોય તો નકલે સાધારણ
નામના વિભાગ પણ

ਟੀਪ੍ਸ:—ਕੱਈ ਥਿਲਾ ਸੇਖ ਹੋਯ ਤੇ ਤੇਨੀ ਪਣ
ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸਾਮੀਲ ਕਰਵੀ।

१२३ देवस्थानने लोटो तरड़ीयो शुं आश्रय मणे क्षे?

କାନ୍ତିର ପଦମୁଖ ହେଲା ଏହାର ପଦମୁଖ ହେଲା
କାନ୍ତିର ପଦମୁଖ ହେଲା ଏହାର ପଦମୁଖ ହେଲା
କାନ୍ତିର ପଦମୁଖ ହେଲା ଏହାର ପଦମୁଖ ହେଲା

2023-24

st 80

2104080

2020-4.82
25.96/1159

of the Superintendent
Gujarati State Archives Southern Circle
VAIJUDDARA

Appreciation received on 19.1.1945. ....

Fee Paid 17.1.1945

Copy Received on 19.1.1945

Number 300

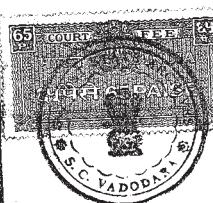
Copyin:	words	Rs. 4/-
Paper:		1/-
Search:		
Total Charge		7.50

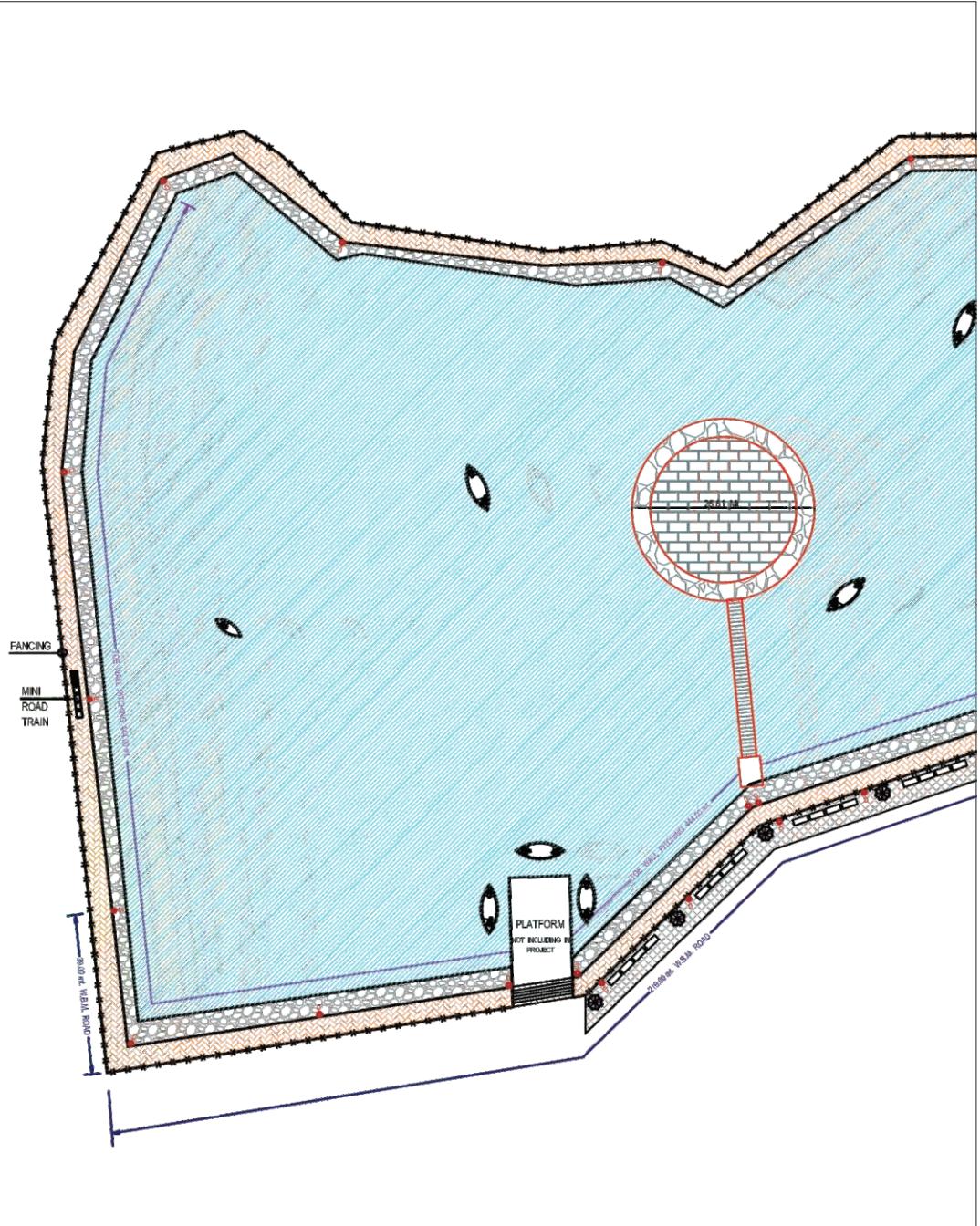
Copy Recd and 200X sent 8/25
Copy Composed by .....
True Copy A. Bhushan

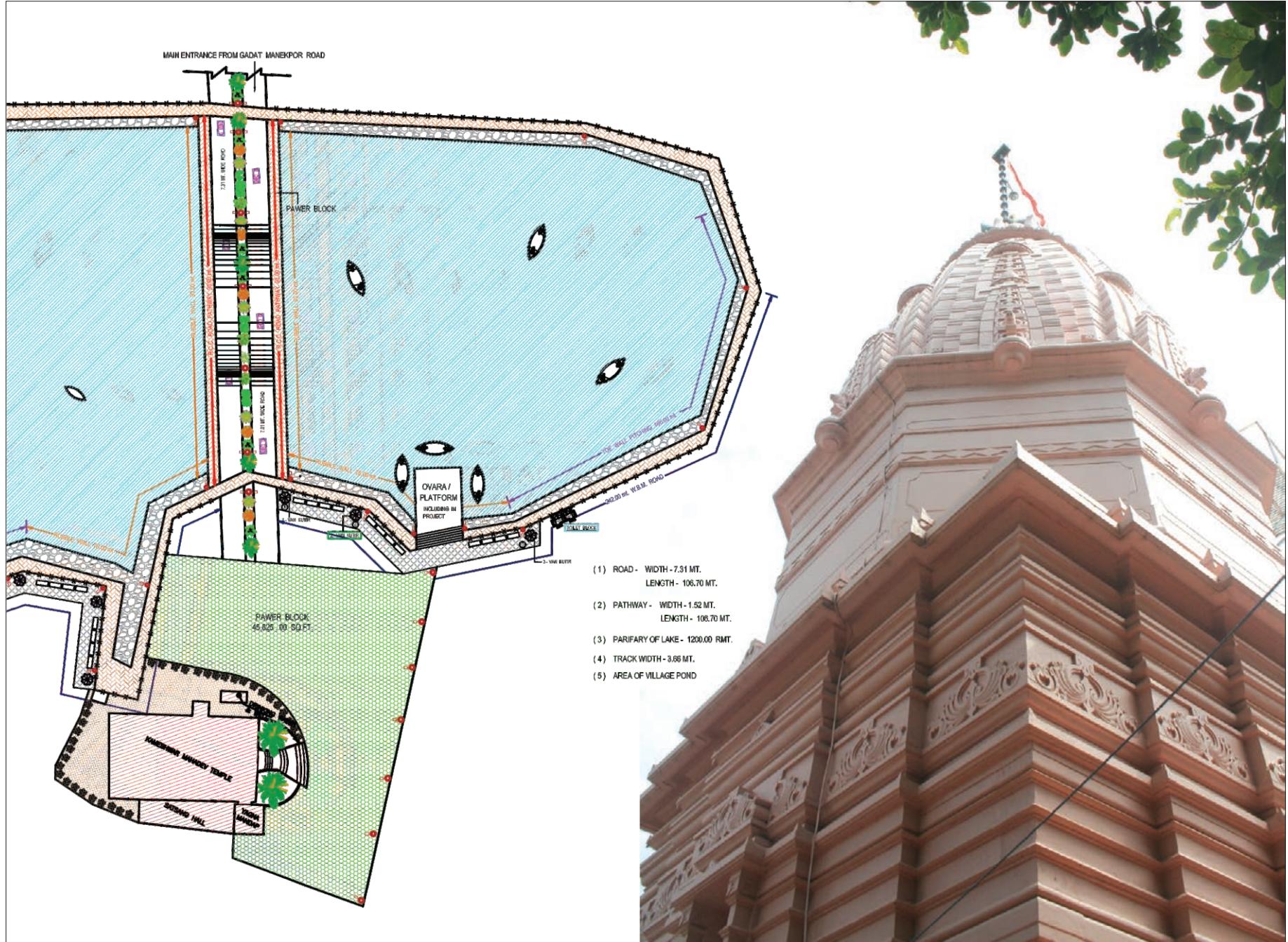
[Signature]

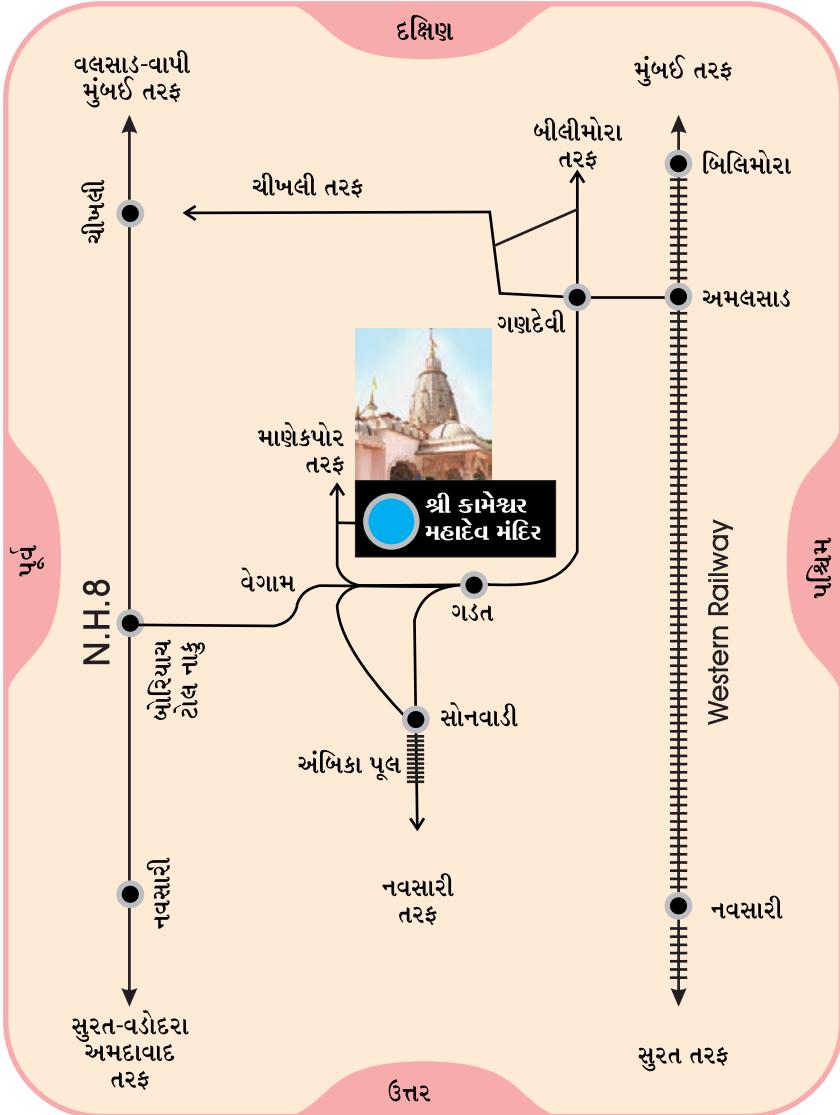
Superintendent
Gujarati State Archives
Southern Circle, Vadodara

Record Clerk
Officer-Supdt.

મુંબઈ તરફથી

- ને.હા. ૮ પરથી
આલીપોર-વસુધારા ટેરીથી
વાયા ગણાટેવી થઈ .....૦૮ કીમી
- વે. રેલ્વે
બીલીમોરા સ્ટેશન થી .....૧૫ કીમી

સુરત-અમદાવાદ તરફથી

- ને.હા. ૮ પરથી
બોરીયાંદ્ર થી વાયા વેગામ .....૦૫ કીમી
- વે. રેલ્વે
નવસારી સ્ટેશન થી
વાયા ઈટાળવા-ગણાટેવી રોડ .....૧૫ કીમી

યાત્રીઓ માટે સુવિધા

- પૂજા કિયા કાંડ માટે યશકુંડની વ્યવસ્થા...
- ભોજન, અલ્પાહાર અંગેની વ્યવસ્થા...
- રાત્રિ નિવાસની વ્યવસ્થા...
- સામાજિક પ્રસંગો માટે સાંસ્કૃતિક હોલ...
- પાર્કિંગની વ્યવસ્થા...

॥ નમામિ કામેશ્વરમ् ॥

જ્ય કામેશ્વર, જ્ય કામેશ્વર, જ્ય જ્ય કામેશ્વર
વર્ષાવો, તુજ શક્તિઓની, સર્વત્ર આ ધરા પર
જપી શકીએ અમે સૌ “ॐ નમઃ શિવાય” નિરંતર
તવકૃપા થકી સર્જયો-ભાવિકોએ -આ જીર્ણોદ્ધાર
પણે નવગ્રહ પ્રાચીન - શોભાવે તીર્થને અપરંપાર
સોહામણા આ શિવાલયનો કરે - પ્રકૃતિ શાશગાર!
મુનિસમ વટવૃક્ષવૃંદથી દીપે આ તપોવન મનોહર!
વડવાઈઓ સોહે-જાણે તુજ શિર કેશ-વકાકાર
તુજ પ્રિય, સર્પોત્થાં હોય દર્શન-અતે ઘણીવાર
કુંજે કુંજે ગુંજે-પંખીઠાં કેરો ભવ્ય સ્તુતિ કલશોર!
પુરોહિતો, ભક્તો અર્પે...પૂજા, ર્થયાન-મંત્રોચ્ચાર
અહા! “કામેશ્વર યુવક ભજન મંડળ- રેલાવે ભક્તિ સુર!
હે પ્રભુ! તુજ તાંડવ થકી - કાપો વૈશ્વિક દુરાચાર
તું કલ્યાણકારી! પ્રસારવો સર્વત્ર પાવન અમીનજર
સહદ્ય પ્રાર્થના-અમભક્તિ કેરો-કરો સ્વીકાર!!!

ભીમભાઈ પરાગજી નાયક

ઈચાપુર

સંદર્ભ ગ્રંથો

- (૧) ગુજરાતનો રાજકીય અને સાંસ્કૃતિક ઈતિહાસ
ગ્રંથ ૧ થી ૮ ભાગ
પ્રાગ-ઈતિહાસ અને આધ્ય-ઈતિહાસથી
આજાદી પછી ૧૯૬૦ સુધીના ગુજરાતના ઈતિહાસનું નિરૂપણ
સંપાદકો (૧) શ્રી રસિકલાલ છી. પરીખ
(૨) શ્રી ડૉ. હરિપ્રેસાદ ગં. શાસ્ત્રી
- (૨) ડાંગ: ઈતિહાસની સાખે - લે. મયૂર મો. રાવલ
- (૩) ગુજરાતનો જય - લે. જવેરચંડ મેઘાણી
- (૪) ગુજરાતનો રાજકીય સાંસ્કૃતિક ઈતિહાસની સાલવારી ઈ.સ.પૂ. પ્રાકકાળથી ઈ.સ.
૧૩૦૪ સુધી - સંપાદક. ડૉ. પ્રતિક દીક્ષિત (ગુ.ઈ.પરિષદ)
- (૫) ગુજરાત રાજ્ય સર્વ સંગ્રહ વલસાડ જિલ્લો - સંપાદક: મહેન્દ્ર ત્રિવેદી
- (૬) દ્વારદ્શ જ્યોતિર્લિંગ ચરિત્ર (હિન્દી)
- (૭) શિવ (હિન્દી) લે. અરુણ
- (૮) ઈતિહાસ સંશોધન - ડૉ. રસેશ જમીનદાર
- (૯) સુરત ઈતિહાસ દર્શન - ૧ થી ૨ ભાગ
સંપાદક: સુરત મહાનગર પાલિકા, સુરત
- (૧૦) આકાશવાણી અને બીજા લેખો - કે.કા.શાસ્ત્રી
- (૧૧) આજાદીના ઘડવૈયા ભાગ ૧,૨ - સંપાદક. ઈશ્વરભાઈ ઈ. દેસાઈ
- (૧૨) ગુજરાતનો રાજકીય સાંસ્કૃતિક ઈતિહાસ - લે. શિવપ્રેસાદ રાજગોર
- (૧૩) સખ્યાદ્રિ વિશેષ અંક ઈતિહાસની આરસીમાં વલસાડ જિલ્લો
લે. બી.એન.જોશી
- (૧૪) સાધના સામાલિક યાત્રા વિશેષ અંક ભા. ૧,૨
- (૧) આજાદીની ચળવળમાં મહિલાઓનું પ્રદાન - લે. પ્રિ.બી.એન.જોશી
- (૨) ગુજરાતના આદિવાસીઓ સર્વાંગી વિકાસ અને સાંસ્કૃતિક અધ્યયન
લે. બી.એન.જોશી
- (૧૫) ક્ષત્રપકાલીન ભારતનો ઈતિહાસ - ડૉ. રસેશ જમીનદાર
- (૧૬) ગુજરાત એક દર્શન (સયાજી સાહિત્ય માળા)
- (૧૭) વેડલીનો વડલો - જુગતરામ દવે, વેડલી આશ્રમ, વેડલી

લેખક પરિચય

પ્રી. બી. એન. જોશી (નિવૃત)

પ્રમુખ: દક્ષિણ ગુજરાત ઇતિહાસ પરિષદ (૨૦૦૬-૨૦૦૮)
Ex.પ્રમુખ: ગુજરાત ઇતિહાસ પરિષદ (૨૦૦૪-૨૦૦૬)

અંગત પરિચય

નામ: ભાનુશંકર નરસીભાઈ જોશી

જન્મ તારીખ: ૨-૬-૧૯૫૦

મૂળવિનામ: મુ.હુદાશા, પો. રાજગોન, જિ. ભાવનગર-૩૬૪ ૬૪૪

હાલ: ૧-બી, સર્જન કોલોની, બાલાખાડી, ડિલ્વા પારડી,
જિ. વલસાડ, પીન નં. ૩૮૬૧૨૫

કુંબની માહિતી:

પત્ની અ.સૌ. ઉપાબેન - અંગ્રેજ વિષયના શિક્ષિકા - પારડી - હાલ
નિવૃત ૩૧-૫-૨૦૦૮થી.

બે પુત્રીઓ: ચિ.કુંજલ-ચિ.દિપાલી (હાલ બંને લંડન)

બાળપણ અને શિક્ષણ:

ધો. ૧ થી ૪ પ્રા. શાળા, હુદાશા, ધો. ૫ પ્રા. શાળા. રાજગોન, ધો. ૬, ૭
પ્રા. શા. નેસવડ, ધો. ૮ થી ૧૧ એમ. એન. હાઇસ્કૂલ, મહુવા બંદર
(સૌરાષ્ટ્ર), સ્નાતક (બી.એ.) તથા અનુસ્નાતક (એમ.એ.)
અનુપારગત (એમ.ફિલ.) (ઇતિહાસ) ગુજરાત વિદ્યાપીઠ, અમદાવાદ-
૧૪માં શિક્ષણ સંસ્કાર મેળવેલ છે.

કાર્યાન્વિત:

૧. ૧૯ જૂન, ૧૯૭૫ થી ૧૯૭૭ આર્ટ્સ એન્ડ કોમર્સ કોલેજ, વારામાં ઇતિહાસના પ્રાધ્યાપક તરીકે
તથા ૧૯૭૮ થી ૧૯૮૧ સરખસ થઈને હા.સે. સ્કૂલ ફોર્ટ સોનગઢ.
૨. જૂન ૧૯૮૧ થી ૧૯૮૮ આર્ટ્સ એન્ડ કોમર્સ કોલેજ, ડિલ્વા પારડીમાં ઇતિહાસના પ્રાધ્યાપક તરીકે
કાર્ય કર્યું.
૩. ૧૯૮૩ થી દ. ગુ.યુનિ. પી.જી.ટી.યર, (ઇતિહાસ)
૪. ૨૪ જુલાઈ ૧૯૮૮ થી આર્ટ્સ એન્ડ કોમર્સ કોલેજ, મોટાપોંડા. પીન નં. ૩૮૬ ૧૮૭, જિ. વલસાડ
આચાર્ય તરીકે. તા. ૧૫-૬-૨૦૧૨ થી નિવૃત.
૫. ૧૯૭૧ થી આજ હિન ગુ.ઈ.પ.ના આજીવન સભ્ય અને ૧૬ વર્ષ મંત્રી તરીકે તથા (૨૦૦૪-
૨૦૦૬) બે વર્ષ પ્રમુખ તરીકે બિનહિરિક પસંદગી.
૬. ઓલ ઇન્ડિયા ઇસ્ક્રી કોંગ્રેસ આજીવન સભ્ય.
૭. ગુજરાત સિક્કા પરિષદના ઉપપ્રમુખ રૂ વર્ષ અને આજીવન સભ્ય.
૮. સૌરાષ્ટ્ર ઇતિહાસ પરિષદ આજીવન સભ્ય.
૯. દક્ષિણ ગુજરાત ઇતિહાસ પરિષદમાં એક વરસ ઉપપ્રમુખ, બે વરસ પ્રમુખ અને આજીવન સભ્ય.
૧૦. વીરનમેં દ. ગુ.યુનિ. સંલગ્ન કોલેજ ઇતિહાસ અધ્યાપક સંઘના સ્થાપક સભ્ય અને પ્રમુખ.
૧૧. આદિવાસ વિકાસ ગુજરાત પેટન બોર્ડ વલસાડ ડિલ્વાના બે વર્ષ સરકાર નિયુક્ત સભ્ય.
૧૨. દફતર વિદ્યા રેકર્ડ સર્વે વિભાગ, વડોદરા સર્કલ, વલસાડ ડિલ્વાના સરકાર નિયુક્ત સભ્ય.
૧૩. ભારત ઇતિહાસ સંકલન સમિતિ, સભ્ય.
૧૪. કે.એ.મ. સોનાવાલા ટ્રસ્ટ સંચાલિત શબ્દરી ધાત્રાવલયના ડાયરેક્ટર, ટ્રસ્ટી.
૧૫. ભાસ્કર ધૃતિ સ્કૂલ (અંગ્રેજ માધ્યમ) સ્થાપક ટ્રસ્ટી, પારડી

વિવિધ પ્રકાશનો તથા લેખો:

૧. પારડી: 'એક ઐતિહાસિક પરિપેક્ષા' માં પુસ્તક લખ્યું છે. (સહલેખકો)
૨. ગુજરાત ઇતિહાસ પરિષદમાં ૨૫ જેટલા સંશોધન લેખો રજૂ કર્યા છે.
૩. ઓલ ઇન્ડિયા ઇસ્ક્રી કોંગ્રેસના અધિવેશનોમાં ૧૦ જેટલા સંશોધન લેખો રજૂ કર્યા છે અને પ્રકાશિત
થયા છે.
૪. ભારત ઇતિહાસ સંકલન સમિતિના અધિવેશનોમાં ૭ સંશોધન લેખોની રજૂઆત અને પ્રકાશન.
૫. ઇતિહાસ અને સંસ્કૃતિ રસનો વિષય છે. પરંતુ માનવ ઇતિહાસ એ જ સાચો ઇતિહાસ એવી શ્રદ્ધા
સાથે એ પ્રકારનાં લખાયો. તહુપરાંત વિશ ભારત-ગુજરાતનાં આદિવાસીઓ પર સૌથી વધુ લેખો.
તેમની સભ્યતા સંસ્કૃતિ અને પરંપરા પર રૂબરૂ મુલાકાતો લઈને આંખે જોયેલ ચિંતા રજૂ કરવાના
પ્રયત્નો કરી મોર્ડન ઇતિહાસ પ્રત્યે વધુ રસ્તરિયા છે.
૬. ગુજરાતના આદિવાસીઓ: સર્વાંગી વિકાસ અને સાંસ્કૃતિક અધ્યયન.
૭. સચિન એક નવાબી સ્ટેટ: ઇતિહાસની આરસીમાં પુસ્તક.

પ્રાચીન યાત્રા-પ્રવાસન સ્થળો-ગડત

- પ્રાચીન શિવમંદિર
- નવગ્રહ
- વાવ
- વટવૃક્ષ
- પરીમંડપ
- બોરિંગ
- ગાડ્ઝન
- જોગિંગ ટ્રેક
- બાલવાટિકા
- ગ્રહનકાન અને રાશીવાટિકા
- સત્સંગ હોલ
- અતિથિ ગૃહ
- અલ્યાહાર ગૃહ
- પ્રાકૃતિક પ્રદેશ